

BIBLIOTECA **DIMINERTR**

LEONID ANDREEV

336

VIAȚA PĂRINTELUI VASILE FIVEISCHI

În românește de AL. MOLDA și B. CEAMARTAN

40675 C

. 67-68

PREȚUL 8 LEI

882-5

BIBLIOTECA CENTRALA

LEONID ANDREEV

WATA PĂRINTELUI
VASILE FIVEISCHI

la comanda de AL. MOLDA și B. CEAMĂRTAN

516555R

BIBLIOTECA „DIMINEAȚA“

LEONID ANDREEV

336

VIAȚA PĂRINTELUI VASILE FIVEISCHI

In românește de AL. MOLDA și B. CEAMARTAN

40675 C

516.555

EDITURA „ADEVĂRUL“ S. A
Strada Sărindar, 9-11

17 Septembrie 1926

Parfenie Piculea

anul III drept, Litere

Inchinare lui Fedor Ivanovici Şaliapin.

I.

Asupra întregii vieţi a lui Vasile Fiveischi, plana un destin misterios. Parcă sub un blestem neştiut, din tinereţe încă, i-a fost dat să guste necazul, durerea şi veninul, iar inima lui era o rană ce sângera mereu. Se simţea singur printre oameni, ca o planetă părăsită; până şi aerul ce-l înconjura i se părea greu şi apăsător ca un nor nevăzut şi străveziu. Tatăl său, preot într'un sat depărtat, om supus şi răbdător, îl învăţase umilinţa încă din pruncie, aşa că multă vreme nu simţi el acea fatalitate oarbă ce aducea pe capu-i creţ şi sburlit atâtea necazuri. Cădea mereu şi se ridica încet; din nou cădea şi se ridica domol, — până ce fir cu fir, bucăţică cu bucăţică, plin de un dor neostoiat,

își ridica el mușuroiul său neînsemnat pe drumul nesfârșit al vieții. Când s'a făcut preot și s'a însurat cu o fată bună dela care a avut un fecior și o fată, — a început a-i încolți în inimă speranța că i-o merge și lui de acum ca la toată lumea. Și blagoslovia întru inima lui pe Dumnezeu, în care credea cu aprindere și simplitate, ca preot și ca om cu suflet neintinat.

Dar, s'a întâmplat că în al șaptelea an al fericirii sale, într'o amiază călduroasă de Iulie, Vasile, fiul părintelui, care îi semăna nu numai la nume ci și la suflet, s'a înecat. Tânăra preoteasă care a venit cu mulțimea la malul pârâului, și-a întipărit pentru totdeauna în minte simplul și tragicul tablou al morții omenеști; inima îi svâcnea cu greutate și parcă, cu fiecare bătae i se sfârșea viața; aerul părea neobișnuit de clar, iar chipurile simple și cunoscute ale oamenilor erau ca smulse din pământ; prindea fragmente de cuvinte, apoi le pierdea și le simțea urcându-se încet în sus. Și pentru toată viața a rămas cu o groază ne-bună de zilele senine și cu soare mult.

Nu vedea înainte decât spete largi, scăldate de soare, picioare goale și vălurele măsurate, cu strălucire de oglindă și adâncul acela unde se legăna trupșorul ușurel, strașnic de aproape și totuși nespus de departe și pe veci pierdut. Chiar după ce Vasia era de mult în pământ și fire firave de iarbă crescuse pe

mormântul lui, preoteasa îngâna mereu ruga cea de mamă nefericită: „Doamne, ia viața mea, — dar dă-mi copilul!” Cu vremea, toți cei din casa părintelui Vasile începură să aibe frică de zilele luminoase de vară, când soarele dogorește și dă râului străluciri ciudate. În asemenea zile, când și oamenii și dobitoacele și dealurile parcă se bucură, casnicii părintelui Vasile căutau cu spaimă la preteasă și înadins vorbeau și râdeau sgomotos, dar ea se scula leneșă și posomorâtă, îi privea țintă în ochi, în timp ce ei își întorceau întristați privirile; apoi începea să umble încet prin casă, cercetând fiecare lucru. Toți se sileau să-i pună la îndemână orice, dar ea nu lua în seamă, continua să caute, tot mai nerăbdătoare, pe când sus pe cer, soarele se ridica vesel și luminos. Se apropia de bărbatu-său, îi puneă o mână rece pe umăr și-i spunea întrebător:

— Vasia —, A, Vasia —?

— Ce, dragă? răspundea supus și disperat părintele Vasile, îndreptându-i șuvițele de păr răspândite, cu degetele-i tremurătoare și pline de țărână, cu unghiile-i netăiate. Ea era încă tânără și frumoasă, și pe anteriorul simplu, de casă, al părintelui, mâna ei se lăsa grea și albă ca marmora. — Ce, dragă? Poate vrei să bei ceai, că încă n'ai băut.

— Vasia! A, Vasia? — repeta ea întrebător, luându-și mâna de pe umăr și continuând a

căuta tot mai nerăbdătoare, tot mai neliniștită. După ce cutreera toate odăile, trecea în grădină, din grădină în curte, apoi iar în casă, în vreme ce soarele se ridica tot mai sus și printre copacii bătrâni se vedea cum râul își oglindea apele în cer, liniștit și cald. De rochia preotesei se ținea posomorâtă fiica sa, Nastia, serioasă și tăcută, ca și cum până și pe inima ei de copil s'ar fi lăsat umbra sinistră a viitorului. Ea căuta stăruiitor să-și apropie pașii săi mici de pașii mari ai mamei, privind galeșă grădina care deși cunoscută, o atrăgea totuși prin misterul ei; trecând pe lângă tufele de măcieș, rupea de ici de colo câte o boabă, sgâriându-și mânușițele în ramurile spinoase. Dar cu toate aceste rămurele țepoase, cu toate aceste bobite acre, i se făcea și ei tot mai urât și ar fi vrut parcă să schiaune ca un cățeluș oropsit. Când soarele se ridica la amiazi, preotesa închizând obloanele dela odaia ei, se îmbăta pe întuneric, bând în fiecare pahar durerea copleșitoare și amintirea arzătoare a fiului pierdut. Ea plângea și povestea cu o voce târăgănată, ca citeții neîndemânateci, — acelaș, mereu acelaș lucru — despre băețelul ei pașnic cu fața smeadă, care trăia, râdea, — dar care a murit, iar cuvintele ei căutate îi înseninau ochii și zâmbetul.

— Vasia, spunea ea, Vasia, de ce nu dai pace pisicii? Nu trebuie să o necăjești draguțul mamei; Dumnezeu a poruncit să avem

milă de toate făpturile, de cai, de pisici și de pușori. Dar drăguțul de el, își înălța către mine ochii lui mari și luminoși și-mi spunea: dar pisica de ce nu dă pace păsărelelor? Iată porumbeii scot pui, dar ea îi mănâncă și copilașii caută în zadar pe mama lor.

Părintele Vasile o asculta cu supușenie și smerit, pe când Nastia se juca cu păpușa, afară, sub fereastra oblonită prin desišul de drustur și urzică moartă. Tot jocul ei consta în aceia că pedepsia neascultarea păpușii, succindu-i mâinile și picioarele și bătând-o cu urzici.

Când, pentru prima dată părintele Vasile și-a văzut nevasta beată, a citit plin de o groază nelămurită, în expresia agitată a feței sale că era pierdută pentru totdeauna; și începu să râdă calm și neînțeles, frecându-și mâinile uscate și fierbinți. Și multă vreme a răs părintele Vasile, frecându-și mâinile; uneori își întorcea capul și încerca să se stăpânească ca un școlar. Pe urmă a devenit serios, așa din senin, gura i se încheștă convulsiv și cu greu țășnea dintr'insa vreun cuvânt de mângâere pentru mult sbuciumata preoteasă. După ce ea, toropită de oboseală, adormi, popa se aplecă ușor, făcu de trei ori cruce deasupra ei, se duse în grădină la Nastia și o netezi pe creștet, apoi plecă gânditor în țarină.

Și mergea el câte o bucată bună pe cărarea ce șerpuia printre lanuri de secară, cu ochii

în jos privind la colbul fin și alburiu, ce păstra încă urme de opinci și de picioare goale. Firele de pe marginea cărării, erau indoite și frânte, cu spicele strivite și înegrite. La cotitură, părintele Vasile se opri. Roată împrejur până în depărtări, marea de spice se unduia alene; deasupra cât cuprindea cu ochii se întindea un cer înflăcărat de Iulie, albit parcă de căldură — și încolo nimic, nici un copac, nici o colibă, nici o vietate.

Se văzu singur rătăcitor în mijlocul spicelor, înaintea feței cerului înalt și înflăcărat.

Părintele Vasile ridică ochii în sus — ochii lui mici, negri ca, cărbunele, cu luminile svăpăiate ca și cum ar arde în ei un foc ceresc — și își puse mâinile la piept ca și cum ar vrea să spuie ceva.

Popa își mișcă cu greutate maxilarele încleștate și cu această mișcare a gurii ce semăna mai mult a căscat nervos, răsunară clar și sonor în liniștea câmpului, cuvintele:

— Eu — cred!

Dar, fără ecou rămas-a acest gemăt de rugăciune, în pustiul cerului și al spicelor dese. Și ca și cum ar răspunde cuiva, sau ar convinge pe cineva provocându-l, glasul lui se auzi din nou:

— Eu — cred!

Revenind acasă a început să ridice din nou fir cu fir, moșuroiul său dărâmat, observă mulsul vacilor, netezi părul aspru al Nastiei

și cu toate că era târziu s'a dus vreo zece verste la medicul de plasă, ca să se consulte asupra boalei preotesei. Și doctorul l-a îndemnat să-i dea niște picături.

II

Părintele Vasile nu prea era iubit nici de enoriași, nici de clerici.

Slujba bisericească n'o făcea atrăgătoare; avea vocea slabă și se bâlbâia; uneori se grăbia așa de tare, că diaconul abia se ținea de el, apoi se opria deodată. Nu era iubitor de bani, dar primea așa de... stângaciu banii și ofrandele, încât toată lumea îl socotea lacom și-i râdea în față. Cum toți cei din jur, cunoșteau nenorocita lui viață, îl ocoleau, socotind ca un semn rău, întâlnirile sau sfatul cu el. La ziua lui, de 28 Noembrie, invita foarte multă lume la masă; toți îi răspundeau cu bunăvoință, dar nu veneau decât dascălii; din prea curioșii mai de cinste nu venea nimeni. Și părintele se simțea rușinat în fața clericilor, mai cu seamă preotesei îi părea rău că i se pierdeau de-a surda mezelurile și vinurile aduse dela târg.

— Nici măcar nu vor să vină la noi, — spunea ea trează și mahnită, după ce plecau mosafirii îmbătați și cari nu prea se pricepeau la vinuri bune și zacuscă.

Mai rău ca toți, se purta cu popa, epi-

tropul bisericii, Ivan Porfirici Koprov, care cel puțin se dase pe față; după ce întreg satul a aflat de bețiile preotesei, el refuză să mai sărute popii, mâna. În zadar îl sfătuia bunul diacon:

— Să-ți fie rușine Ivan Porfirici! Nu cinstești doar omul, ci darul.

Dar Ivan Porfirici nu voia nici în rup-tul capului să despartă omul de dar și răs-pundea:

— Om e ăsta? Să nu-și poată el stăpâni muerea! Dar se poate ca nevasta unei fețe bisericesti să bea în halul acesta, cu atâta nerușinare și fără pic de teamă?

Să încerce a mea, părinte diacone,... aoleu!...

Diaconul clătina cu durere din cap și îi amintea pe răbdătorul Iov, pe care fiindcă îl iubea Dumnezeu, l-a dat Satanei spre ispi-tire, pentru ca apoi să-l răsplătească însu-tit pentru tăria sa. Dar Ivan Porfirici zâm-bia cu îngâmfare pe sub mustață și fără nici o jenă întrerupea predica ce-l plictisea:

— Nu mai înșira atâtea, lasă că știm și noi, Iov a fost un drept, un sfânt, dar ăsta ce? ce bunătate vezi la el? Părinte diacone, mai bine adu-ți aminte de alta: Dumnezeu încearcă pe cel păcătos, zice un proverb bă-trânesc.

— Hei, așteaptă, ai să vezi tu cine-i popa, dacă nu-i pupi mâna. Are să te scoată afară din biserică.

— Vom vedea!

— Vom vedea!

Și ei au pus rămășag pe un sfert de vișinat, dacă o să-l alunge popa, sau nu. A câștigat epitropul: când popa i-a întins mâna, el i-a întors spatele cu obrăznicie, lăsându-l cu mâna întinsă; părintele Vasile s'a înroșit, dar n'a spus nici un cuvânt. Și după întâmplarea asta de care vorbea tot satul, Ivan Porfirici și-a întărit credința că popa e un om păcătos și a început a îndemna țărani să facă o jalbă la episcopie, cerând un alt slujitor. Ivan Porfirici era om cu dare de mână, norocos și cinstit de toți. Avea o barbă neagră, impunătoare; de altmintreli era păros ca un urs, din cap până în picioare, mai ales pe piept, ... ceeace-l făcea să creadă că-l aduce atâta noroc. El ținea la credința asta, ca și la cea în Dumnezeu și se socotea un om ales, era mândru, încrezător în sine și mai totdeauna vesel.

Intr'un accident de cale ferată, unde a pierit o groază de lume, el și-a pierdut doar șapca, și aceia cam ponosită.

— Și aceia era veche! — adăoga el vesel, socotind asta ca cel mai mare noroc al său.

Pe toți oamenii îi socotea nemernici și proști, de milă nu prea știa el, ba în fiecare an spânzura în persoană căței fătăți de Țiganca, o cătea neagră și rea foc. Pe căței mai arătoși îi lăsa de prăsilă, iar dacă se întâmpla

să-i ceară cineva vreunul, îl da cu bucurie, căci după dânsul, câinele era un animal de trebuință pe lângă casa omului. În hotărârile sale era iute și fără judecată, dar și le părăsea repede, ades chiar fără să observe asta, însă ceea ce făcea era sfânt și de cele mai multe ori nu da greș.

Toate acestea îl făceau de temut și neobișnuit în ochii îngrozitului popă. Când se întâlneau, își scotea el întâiu grăbit pălăria cu borul mare și trecând înainte observa că pașii i s'au făcut mai deși și mai șovăitori, — ca pașii unui om căruia îi e rușine și groază — și se împleticea în poalele anterului. Parcă toată soarta lui, misterioasă și vitregă s'ar fi întrupat în barba asta mare și neagră, în mâinile acelea păroase, în mersul acela drept și hotărit; și dacă părintele Vasile nu s'ar ghemui, dacă nu s'ar feri în lături, dacă nu s'ar ascunde după pereții casei sale, această namilă groaznică, l-ar zdrobi ca pe o furnică. Și tot ceea ce aparținea lui Ivan Porfirici Koprov, îl interesa pe popă în așa hal, încât zile întregi nu se gândea decât la epitrop, la nevasta și copiii lui, la toate bogățiile lui. Chiar când lucra cu oamenii la câmp, de ai fi crezut că-i țăran curat, cu cismele lui unse și cu rubașcă ponosită, — părintele Vasile își întorcea ades privirile către sat, unde se vedea în dosul bisericii, casa acoperită cu tablă roșie a epitropului.

Pe când pe a lui abia o putea distinge în mijlocul copacilor, cu acoperișul ei învechit; și era parcă între aceste două acoperișuri atât de diferite, ceva trist și dezolant ce se punea în sufletul popii. Odată, la Ispas, preoteasa veni dela biserică în lacrimi, spunând că Ivan Porfirici a insultat-o. Când ea trecea la locul ei, el a spus așa de tare de după masa de unde vindea lumânări, încât toți au auzit:

— Nu ar trebui să lăsăm pe bețiva asta în biserică. Rușine!

Preoteasa povestea și plângea, iar părintele Vasile vedea cu o claritate dureroasă, cât era de îmbătrânită și de trasă la față de când a murit micul Vasia. Totuși își mai păstra încă urme de frumusețe și în părul ei negru și lucios se vedeau fire albe; dinții i se înegriseră, iar ochii îi erau mai umflați. Acum fuma și era straniu și ridicol să vezi în mâinile ei, țigara, pe care o ținea între două degete, cum obișnuiesc femeile. Ea fuma și plângea, iar țigara îi tremura între buze.

— Doamne, și pentru ce? Doamne! repeta ea cu tristeță, uitându-se fix, ca o tâmpită, pe fereastră; afară cădea o ploaie înceată de Septembrie. Geamurile erau aburite și ca o umbră transparentă se clătina bradul îngreuiat de apă. În casă încă nu făceau focul, voiau să cruțe lemnele, așa că era o atmosferă tristă și rece de te-ai fi crezut afară.

— Ce să le faci, Nastenka! — răspundea popa, frecându-și mâinele uscate și fierbinți — trebuie să răbdăm.

— Doamne, Doamne! nici n'are cine te apăra!, — se plângea preoteasa; iar într'un ungher, de sub părul aspru și încălțit, sticleau ochii nemișcați ca de lup, ai Nastiei.

Către seară preoteasa s'a îmbătat iar, și cu asta a început pentru părintele Vasile un lucru grozav de trist și la care nu te poți gândi fără desgust și rușine. În întunericul bolnăvicios, de după obloanele trase, între visuri de monstru, provocate de tăria alcoolului, printre hârcăiturile grele prin care ea își exprima durerea de a fi pierdut pe primul ei născut, — îi veni ideea nebună de a naște un nou fiu în care să învie cel mort înainte de vreme. O să învie zâmbetul lui drag, ochii lui, strălucitori de o lumină liniștită, vorbele lui duioase, o să învie el întreg, în toată splendoarea copilăriei lui nevinovate, cum era în acea zi grozavă de Iulie, când soarele dogorea pământul și râul amăgitor strălucea de-ți lua ochii. Simția că se consumă în nădejdea asta aprigă și văpaia ce izbucnise într'insa o făcea frumoasă și arzătoare, apoi îl ruga umilită pe bărbatu-său s'o desmierde. Ea se îngrijea de frumusețe, cocheta cu el, dar groaza nu i se ducea depe față și căuta cu tot dinadinsul să devie duioasă și dorită ca o bacantă, cum era cu zece ani în urmă; făcea

pe mironosița, șoptea vorbe naive, dar limba îngreuiată de alcool i se împleticea și printre pleoapele lăsate, strălucea focul poftelor, — iar groaza întipărită pe fața popii nu se mai ștergea. El își acoperea fața cu mâinile, șoptind:

— Nu trebuie! Nu trebuie!

Dar ea se punea în genunchi și cu voce răgușită îl ruga:

— Aibi milă! Dă-mi pe Vania! Dă-mi-l, popo! Dă-mi-l odată, blestematul! — pe când în obloanele trase bătea ploaia de toamnă, iar noaptea furtunoasă respira greu și adânc. Pereții și noaptea îi separau de oameni, de viață și parcă se învârteau într'un vârtej fără ieșire și odată cu ei se învârteau fără contenire urlete și blesteme sălbatice. Nebunia părea că stă la ușă, răsufărarea ei era aerul arzător, ochii ei, flacăra roșie a lampei, care se inneca în fundul sticlei înegrite de funingine.

— Nu vrei? nu vrei? striga preoteasa în setea groaznică de a fi mamă, rupându-și hainele de pe ea, desbrăcându-se fără nici o rușine, arzătoare și plină de poftă ca o bacantă de compătimit... — Nu vrei? Atunci jur înaintea lui Dumnezeu că ies în uliță! Goală mă duc și mă arunc în brațele primului bărbat! Dă-mi-l pe Vania, blestematul! — Și pasiunea ei birui pudicitatea popii. Sub gemetele prelungi și lugubre ale nopții de toamnă, sub răsunetul vorbelor nebune,

când viața veșnic amăgitoare își deschidea adâncurile sale misterioase și negre, — în conștiința lui întunecată a răsărit, la orizont, ideea monstruoasă: despre o oarecare înviere neînțeleasă, despre o oarecare posibilitate îndepărtată și minunată. Și la sălbateca pasiune a preotesei, el pudic și rușinos, a răspuns cu aceiaș sălbăticie în care se cuprindea totul: și speranța luminoasă și rugăciunea și căința unui mare criminal.

Noaptea, într'un târziu, după ce preoteasa a adormit, părintele Vasile luându-și pălăria și cărja, fără să se îmbrace, numai într'un anterior subțire și vechiu, s'a dus la câmp. Un strat de apă rece zăcea pe pământul înmuiat; cerul era negru ca pământul, iar noaptea de toamnă respira cu o groaznică singurătate. În întunericul acesta de nepătruns se pierdu omul, lovi odată cu cărja într'o piatră din cale, apoi totul se stinse și iarăși se împânzi o tăcere adâncă. Totul era ca într'o îmbrățișare de ghiață; nu se clătina nici o frunză, nu se auzia nici o voce, nici un strigăt, nici un gemăt. Era o tăcere lugubră, ca de moarte. Departe de sat, la o distanță de câteva verste de cămin, se auzi în întunericul nopții, glasul lui. Era slab, sugrumat, ca un gemăt al singurătăților. Dar cuvintele lui erau clare ca focul ceresc.

— Eu cred! — a spus glasul nevăzut. Erau în el, în momentul acela, amenințarea și rugăciunea, prevederea și nădejdea...

III.

Primăvara, preteasa s'a simțit gravidă; toată vara n'a băut și în casa părintelui Vasile a început să domnească o liniște veselă. Dar vrăjmașul cel nevăzut tot i-a trimis nenorociri: ba i-a pierit porcul cel mai gras ce-l avea de vânzare; apoi pe trupul Nastiei au început să iasă niște bube ce nu se treceau nici cu un leac, — dar toate astea se suportau mai ușor și preteasa se bucura chiar în adâncul inimii; ea tot mai credea încă în marele ei noroc și socotea astea numai ca încercări.

Cu toate că i-a pierit porcul cel gras, cu toate că Nastia s'a îmbolnăvit și de s'ar fi întâmplat chiar ceva mai mult, ei i se părea că de viitorul ei copil, nimeni nu se va putea atinge. Pentru el, nu numai casa, dar și pe Nastia ei și pe sine, sufletul său chiar, l-ar fi dat cu bucurie aceluia Moloch nevăzut și fără milă, care voia atâtea jertfe.

Cu timpul se făcea tot mai frumoasă, nu-i mai era teamă de Ivan Porfirici și în biserică, trecând la locul ei, își scotea cu mândrie pânțele în evidență și-i străfulgera pe toți cu priviri îndrăznețe.

Pentru ca nu cumva să smintească copilul, nu mai făcea prin casă treburi grele și zile întregi petrecea în pădurea de lângă sat, cu-

legând bureți. Ea păzea cu strășnicie timpul nașterii și după bureți ghicea cum o să fie; în cea mai mare parte îi eșia că o să decurgă totul în bine.

Uneori, dădea prin frunzișul de anul trecut, sub o boltă verde de ramuri înalte, de câte un grup de bureți albi; ei stăteau strânși unul în altul și cu capetele negre, naivi, semănau cu niște copilași ce-i inspirau o drăgălășie nespusă. Cu acel zâmbet deosebit, ce-l au oamenii întipărit pe față când au gânduri bune, ea dezgropa încetisor rădăcinile din țărâna umedă, părind cam palidă din pricina întunericului pădurii, dar frumoasă, calmă și plină de bunătate. Pe urmă pleca iar, cu mersul acela legănat de femeie îngreuiată și pădurea în care se ascundeau bureții mici, părea vie și prietenoasă. Odată a luat cu dânsa și pe Nastia, dar ea sărea, făcea zgomot, căuta printre tufe, ca un pui de lup ștregar, gonind visurile preotesei; pe urmă n'a mai luat-o. Iarna a trecut bine și liniștită. Seara, preoteasa cosea câte ceva, îndreptând lucrul gânditoare, cu degetele-i albe, luminate de flacăra svăpăiată a lămpii. Ea îndrepta lucrul moale, ca și cum l-ar desmierda și se gândea la ceva duios, ca o mamă, iar popii care o privea așa în umbra albastră a abatjoului, i se părea că-i luminată de o flacăra interioară, molatică și drăgăstoasă. De teamă

ca nu cumva prin o mișcare nehibzuită să alunge frumosul și veselul ei gând, părintele Vasile se plimba încetișor prin odaie, încălțat cu niște pantofi de pâslă. El privea când la interiorul vesel ce-i surâdea prietenos, când la nevastă-sa; de pretutindeni respira parcă o liniște adâncă. Sufletul său era mulțumit și nu observa, nu simția, că pe frunte, undeva între sprâncene, i se punea umbra unei tristeți neprevăzute. Chiar în aceste zile de liniște și odihnă stătea deasupra lui acelaș destin neîndurat..

Pela Bobotează, într'o noapte, preoteasa a născut un băiat și l'au numit Vasile. Avea un cap mare și picioare subțiri, iar în ochii lui rotunzi era ceva straniu și prostesc. Trei ani dearândul popa și preoteasa i-au petrecut în frică, șovăeli și speranțe; după o trecere oarecare de vreme s'a văzut clar că noul Vasia se născuse idiot....

În nebunie conceput, nebun a ieșit la lumină.

IV.

Mai trecu încă un an plin de aceleași amărăciuni și când s'au trezit oamenii și au privit în jur, — deasupra vieții și gândurilor lor, plutia chipul hidos al idiotului. Acelaș soare de mai înainte îi încălzia, gospodăria avea acelaș aspect, lumea își vedea de tre-

burile ei, dar totuși ceva groaznic se petrecea: nimănui nu-i mai era dragă viața și din pricina asta totul mergea alandala. Argații se leneviau, nu mai ascultau de stăpâni, adesea plecau așa fără nici un motiv, iar cei noi plecau și ei după câteva zile lăsând lucrurile baltă. Intotdeauna mâncau ori prea târziu, ori prea de vreme și intotdeauna trebuia să lipsească cineva dela masă, ori preoteasa, ori Nastia, ori părintele Vasile. Nici nu se mai știa de unde se adunaseră atâtea rufe de spălat, atâtea haine de cârpit, și preoteasa se văita mereu că are de țăriit ciorapii lui bărbatu-său; dar nu știu cum se făcea, că părintele Vasile umbla totuși mereu, cu degetele afară. Noaptea, toți se zvârcoliau în pat și se suciau din pricina ploșnițelor, cari eșiau din toate crăpăturile, umblau liniștite pe pereți, fără să se poată opri cu ceva furia lor năvălitoare.

Și ori unde s'ar fi dus bieții oameni, orice ar fi făcut, nu le putea ieși din minte, că undeva, într'o odaie semiobscură, străjuia acel ceva strașnic și neașteptat, ființa aceea concepută într'o clipă de nebunie. Când ieșiau din casă la lumină, ei se sileau să nu se mai uite înapoi, dar nu se puteau stăpâni multă vreme și se uitau, — atunci li se părea că însăși căsuța lor de lemn se schimbese cu mult, parcă se ghemuise și asculta cu încordare la ceva grozav ce se oploșia înlăuntrul

el, și ferestrele și ușile închise bine, păreau că astupă cu greu țipătul disperat al unei spaimе de moarte. Deseori preoteasa se ducea în vizită la diaconiță și petrecea acolo ceasuri întregi, fără să-și poată găsi liniștea: i se părea că între ea și idiot erau fire subțiri de păianjen, cari îi uneau strâns și pentru totdeauna. De s'ar fi dus la marginea lumii, de s'ar fi ascuns după înalte ziduri de mânăstire, sau de-ar fi murit, — i se părea că și în bezna neagră a mormântului, se vor întinde firele subțiri de păianjen, cari au s'o încurce mereu în neliniște și groază. Noaptele, pentru ei, erau un adevărat chin și sub craniul lor, în visuri de coșmar, creștea imensa lume a nebuniei, iar stăpânul ei era tot acel misterios și groaznic chip de jumătate copil și jumătate bestie....

Avea patru ani, dar încă nu putea merge și nu putea pronunța decât cuvântul „Dă”; era rău și capricios, când nu i se dădea ceva striga, țipând ascuțit ca o bestie, și întindea mâinile cu degetele încleștate.

În deprinderile sale, era mai murdar ca un animal: se urina sub el, așa că era o adevărată pacoste să-l primenești; cu o viclenie de vulpe, pândia momentul, când se apleca spre el, capul mamei, sau al surorii sale și se încleșta cu mâinile în părul lor, smu'gându-l fără milă. Odată o mușcă pe Nastia, aceasta îl trânti pe pat și-l bătu până la sânge, de parcă nici

n'ar fi fost copil, ci o bucată de carne moartă: după această întâmplare, el începu să muște ca un câine, arătându-i cu răutate colții. De-așemeni era anevoie să-l hrănești; de lacom și nerăbdător ce era, răsturna farfuria, se ineca și se trăgea cu ciudă de păr. Era nesuferit la privire; pe umerii înguști, de copil încă, ședea un craniu enorm cu fața mare și nemișcată ca la un om mare. Ceva neliniștit și de speriat era în această disproporție dintre cap și trup, părând mai degrabă că copilul acesta și-a pus o mască hidoasă pe față.

Sărmana preteasă începu să bea iarăși ca mai înainte. Bea mult, până la pierderea conștiinței, până la durere, fără ca alcoolul puternic să o poată scoate din cercul de fier în care o strângea groaznică arătare de jumătate copil, jumătate bestie. Căuta ca înainte în rachiul amintirea sfâșietoare a întâiului născut, dar ea nu se mai arăta și pustiul greu și mut, o învăluia tot mai mult în tainele lui nepătrunse. Iși răscolea cu îndărătnicie creierul pentru a revedea chipul băețășului liniștit, cânta cântecele pe cari le cânta el, zâmbia cum zâmbia el, arăta cum se ineca în râu și-i părea atât de aproape, în vreme ce inima i se mistuia plină de un dor nelămurit. — Dar deodată, pe nesimțite, totul se prăbușea și în jalnica pustietate reapărea mai obsedantă masca idiotului. Preotesei i se părea că pentru

a doua oară l'a înmormântat pe Vasia și că l'a vârat mai adânc în pământ; ar fi voit să-și spargă capul pentru a risipi din creierul înfierbântat chipul acela hidos. Ii era frică și-l chema pe bărbatu-său, zbatându-se prin odaie:

— Vasile, Vasile! Vino repede încoace!

Părintele Vasile venea și se așeza tăcut în colțul întunecat al odăii, arătând o liniște neobișnuită, ca și cum în jurul lui, nu ar fi pluit nebunia, nu s'ar fi auzit țipete, nu ar fi fost groază. Ochii, cari nu i se vedeau sub arcada stufoasă a sprincenelor, licăreau ca două puncte în noapte, dând capului său înfățișarea unei hârci de mort. El își răzima bărbia în palma slabă, rămânând într'o tăcere adâncă și nemișcată, iar preoteasa cu o grijă de nebun baricada ușa după care se afla idiotul. Ea îngrămădia masa, scaunele, arunca hainele și pernele, dar asta îi părea puțin. Și cu puterea unui om beat, ea zmuncia din loc scrinul vechiu și greoi, târându-l anevoie și împingându-l spre ușă.

— Dă scaunele la o parte! — striga ea bărbatului, care se ridica tăcut, libera locul și se așeza din nou în colțul lui.

Pentru un moment, preoteasa părea liniștită și se așeza pe scaun, ținându-și cu mâna, răsuflarea, apoi săria deodată și asculta îngrozită, îndreptându-și părul, la ceea ce i se părea că se aude de după perete.

— Auzi? Vasile, auzi?

Două pete negre și nemișcate priveau la ea și un glas îndepărtat îi răspundea:

— Acolo e tăcere. El doarme. Liniștește-te Nastia!...

Preoteasa zâmbia bucuroasă ca un copil și se așeza cu nehotărâre pe marginea scaunului.

— E drept? Doarme? Ai văzut tu? Nu minții, că e păcat!...

— Da, am văzut eu; doarme...

— Atunci cine vorbește acolo?

— Nu e nimeni. Ți s'a părut.

Preoteasa se înveselia deodată, râdea tare, dădea din cap, se apăra cu mâinele fără nici un rost, — ca și cum cineva ar fi glumit spe-riând-o, iar ea pricepând dela început gluma, prindea a râde. Și fără răsunset, asemeni unei pietre ce cade într'o prăpastie fără fund, cădea și se risipia râsul ei izolat, strâmbându-i gura, în vreme ce frica o cutremura.

Tăcerea devenea tot mai apăsătoare, ca și cum niciodată nu ar fi îndrăznit să râdă cineva în camera aceia și de pretutindeni se pre-vestiau nenorociri ce nu au fost încă încercate de oameni. Ea se întorcea către bărbatu-său; — în ungherul întunecos abia se distingea ceva lung și drept ca o stafie; ea se apleca spre el — și chipul acela se uita la ea, nu cu ochii, ci cu petele albe ale umerilor obrazilor și frunții. Și respirând adânc, îngrozită de vedenie, ea se tânguia încetișor:

— Vasia! Mă tem de tine... Cum te-ai mai schimbat! Vino încoace la lumină!....

Părintele Vasile se supunea și se apropia de masă, în vreme ce lumina caldă a lămpii îi cădea pe față fără să o schimbe. Dar ei părea liniștit, nu mai citeai groază în el și pentru preoteasă era destul. Apropiindu-și buzele de urechea părintelui Vasile ea îl întrebă în șoaptă:

— Popo, ei popo! Îți mai amintești tu de Vasia... de Vasia acela...

— Nu.

— Aha! — exclamă preoteasa bucuroasă.

— Cum nu-ți mai amintești? Ca și minel!...

Dar nu cumva ți-e groază popo? Ei, groază nu-ți este?...

— Nu.

— Atunci de ce gemi când dormi? De ce gemi?

— Știu eu... Nu sunt tocmai sănătos.

Preoteasa râse iarăși cu ciudă.

— Tu? Nu ești sănătos? Nu ți-e îndemânăție?... și ea îl împingea cu degetul în pieptul lat și osos. De ce minți?... Părintele Vasile tăcea. Preoteasa îl privi mânioasă în fața-i lipsită de viață, în barba-i netunsă, strângând cu dispreț din umeri:

— Uf! Cum te-ai mai schimbat! Ai ajuns nesuferit, rău și rece ca un broscoi. Uf! Ce sunt eu de vină că el s'a născut în halul acesta? Spune-mi la ce te gândești? La ce

tot te gândești mereu, mereu, cât e ziua de mare?...

Părintele Vasile tăcea și examina cu atenție fața extenuată a femeii. Iar când ultimele sunete ale vocii ei neînțelese au încetat, o liniște profundă îi strângea în vergi de fier capul și pieptul, scoțând de acolo cuvinte fără șir și fără înțeles:

— Ba eu știu!... Știu! Eu știu popo!...

— Ce știi?

— Știu eu la ce te gândești! Tu, — preoteasa se opri, apoi se îndepărtă îngrozită de el, — tu... nu mai crezi în Dumnezeu! Nu mai crezi!... Dar când termină de spus acestea, ea simți toată grozăvia vorbelor, și încercă să zâmbească, cerând ertare, dar buzele ei învinețite și arse de alcool, rămaseră încleștate. O bucurie nelămurită o cuprinsese când popa palid și umilit îi răspunse scurt:

— Asta nu e adevărat! Nu e drept ceiace spui! Eu tot mai cred în Dumnezeu!...

— Asta nu e adevărat! Nu e drept ceea ce plină parcă de ceva prietenesc care o dispunea. Și lăsând ochii în jos, ea îl ruga rușinată:

— Vasia, se poate să beau puțin? Voi adormi mai repede, căci e târziu — și își turnă un sfert de pahar, apoi îl umplu, bându-l tot, cu mici întreruperi, cum obișnuesc femeile. Pieptul i se înfierbântă, ar fi voit veselie, zgomot, lumină, ar fi voit să audă voci de oameni.

— Știi ce să facem Vasia? Hai să jucăm popa prostu. Cheamă și pe Nastia. Ce frumos are să fie!... Imi place mie să mă joc așa. Vasicica dragă, cheam-o! O să te sărut pentru asta...

— E târziu. Las'o să doarmă.

Preoteasa bătu din picior.

— Trezește-o! Haide!...

Nastia veni. Era subțire și înaltă ca tată-su, cu mâinile mari, mereu tremurând de frig și după ce se înveli bine cu șalul începu să bată cărțile.

Se puseră cu toții să joace cărțile — în neorânduiala lucrurilor împrăștiate pretutindeni, în mijlocul nopții adânci, în vreme ce toată suflarea se odihnea, oameni și dobitoace și lucruri.... Preoteasa râdea, glumea, fura cărțile cele mai bune și i se părea că toată lumea râde și se veselește; dar îndată ce ultimul sunet al vorbelor ei înceta, aceiași liniște profundă cădea deasupra înăbușind-o. Era înfiorător să privești mâinile acelea slabe cari se mișcau agale pe masă ca și cum numai ele ar fi avut viață, nu oamenii cărora aparțineau. Tresărind într'o așteptare nebună a ceva supranatural, ea privea pe deasupra mesei la cele două chipuri palide și reci cari abia se defineau în semiobscurul odăii și se mișcau într'un dans mut. Mormăind ceva neînțeles preoteasa bău iar rachiul, începând din nou să-și miște mâinile slabe în tăcere, în vreme

ce un al patrulea se ivia la masă. Degete incovoiate luau cărțile și le apropiau de preoteasă, fugeau ca păianjânii pe genunchii ei, ridicându-se spre gât.

— Cine e aici? — strigă preoteasa, ridicându-se și mirându-se de faptul că toți stau și se uitau cu groază la dansa. Ea începea să se convingă că nu erau acolo decât două ființe: bărbatu-său și Nastia. Apoi începu să-și zmulgă părul, încercă să fugă undeva rupându-și hainele de pe dansa. Era atât de furioasă în nebunia ei, că au fost nevoiți să cheme argatul și bucătăreasa ca s'o poată potoli. Cu mare trudă au dovedit-o, legându-i mâinele și picioarele cu ștergare și culcând-o în pat. După ce ceilalți au plecat, părintele Vasile se așeză tăcut și nemișcat la căpătâiul ei, privind-o cum se muncea să sloboadă legăturile și cum i se prelingeau de sub pleoapele închise, lacrimi fierbinți. Cu vocea răgușită ea se ruga:

— Ajutor! Ajutor!

Sălbatec și sinistru răsuna acest strigăt după ajutor și de nicăiri nu-i venea vreun răspuns. Rămânea învăluit în giulgiul tăcerii și mort rămânea în acest vestmânt al morților; scaune răsturnate își ridicau picioarele; scri-nul privea jalnic, în vreme ce noaptea tăcea.

Și tot mai slab, mai pierdut răsuna strigătul de ajutor.

— Ajutor! Mă doare! Ajutor! Vasia, draguțul meu Vasia....

— Liniștește-te. Nastia! Noi suntem cu tine, nu te-am părăsit.

— Dar el?

— El doarme.

Preteasa se liniști și pentru un moment totul încetă de a se mai mișca. Fața părintelui Vasile exprima bunătatea.

— Vasia, ce o să se mai întâmple când va începe a umbla?

Răspunsul îl dădea tot ea:

— Astăzi, când îl hrăneam am văzut că-și mișcă piciorușul.

— Nu e adevărat, răspunse popa. Dar cuvintele lui răsunau slab și deodată într'un vârtej nebun prinseră a se învârti lumina și întunericul, iar de pretutindeni se îndreptau spre preteasă stafii fără ochi. Ele se învârtiau și se apropiau de dânsa, o pipăiau cu degetele zgârcite, îi sfâșiau hainele, o sugrumau și o târau de păr într'un loc necunoscut. Ea se prindea cu mâinele de scândurile podelei și țipa.

Cu un gest rece și neobișnuit de liniștit, părintele Vasile își ridică mâinele, se prinse de cap așa cum cu o jumătate de ceas mai înainte făcuse preteasa, iar între degetele lui se vedeau fire argintii de păr.

V.

Printre oameni, ale căror treburi și sporovoeli mergeau fără încetare înainte, părintele Vasile se strecura străin și fugar, asemeni unei umbre. La drept vorbind, el făcea ceea ce făceau și ceilalți oameni: vorbea, lucra, bea și mânca, dar uneori se părea că toate acestea erau făcute numai prin imitație, pe când lumea lui era cu totul alta, era o lume în care nu putea pătrunde nimeni. Să-l fi văzut, te-ai fi întrebat fără voie: la ce se gândește omul acesta? Intru atât era de întipărit un gând adânc pe toate acțiunile lui. Se putea vedea aceasta în mersul lui greoi, în vorba lui încetă, între două sfaturi spuse cu ecou îndepărtat și peste care spânzura greu, privirea înourată și învăluită într'un palid vâl. Câteodată, trebuia să-l strigi de mai multe ori până să-ți răspundă, ori nu lua seama la binețe și lumea îl socotea infumurat.

Așa, într'o zi nu i-a răspuns lui Ivan Porfirici; acesta se miră mai întâi, dar în cele din urmă se întoarce și ajungând pe popă, care mergea cu pași rari, îi zise:

— Ce, te-ai fudulit, batiușca!? Nu te mai uiți la oameni, — adăogă el cu oarecare obrăznicie. Părintele Vasile se uită la el cu nedumerire, se înroși și-și ceru iertare:

— Iartă-mă, Ivan Porfirici nu am băgat de seamă!...

Epitropul mânios a vrut să-l măsoare din cap până în picioare, dar observă cu surprindere că popa e mai înalt decât dânsul, cu toate că el se socotise multă vreme că e cel mai înalt om de prin partea locului. Și pe nesimțite, ceva prietenos îi umplu inima în urma acestei descoperiri și-l invită pe popă pela el:

— Nu cumva ai vrea să dai pe la mine?

Apoi se întoarse de multe ori spre a se uita după el. Pentru moment, părintele Vasile se bucură, dar după ce mai făcu câțiva pași, îi veni iarăși acelaș gând, greu ca o piatră de moară, strivindu-i amintirea cuvintelor mângâietoare ce i le spusese epitropul pe drum, zdrobindu-i zâmbetul ce-i flutura pe buze. Și iarăși începu să cugete, — despre Dumnezeu și lume, despre soarta misterioasă a vieții omenești...

Odată, pe când era la spovedit, fiind încătușat de gândul lui, părintele Vasile a rămas surprins de tonul obișnuit cu care punea întrebări unei babe, lucru pe care nu-l observase până atunci: el stătea nepăsător și iscodia cele mai tainice gânduri și simțiminte ale unei ființe ce-i sta speriată la picioare și-i spunea adevărul, acel adevăr ce nu trebuia știut de nimeni altul. Deodată fața sbârcită a bătrânei deveni deosebit de strălucitoare, de parcă în jur ar fi fost noapte și numai pe chipul ei cădeau razele soarelui.

El o intrerupse în mijlocul spovedaniei și o întrebă:

— Dar spui adevărul, bătrâno?

El nu mai auzi răspunsul ei. Norul depe față îi căzu și cu ochi strălucitori și mirați se uita la fața schimbată a femeii pe care era întipărit adevărul curat despre Dumnezeu și viață. Pe capul ei, sub băsmăluța ce-i ținea loc de grimea, părintele Vasile observă că-rarea, — o dunguliță sură ce-i despărțea părul pieptănat cu îngrijire. Și în această dunguliță, în această îngrijire de capul acela bătrân și lipsit de frumusețe ce nu mai putea interesa pe nimeni, era deasemeni un adevăr, tristul adevăr al vieții omenești, singuratică și lipsite de bucurii. Acum pentru întâia dată, după 40 de ani de existență, părintele Vasile Fiveischi s'a convins cu ochii și auzul și cu toate simțimintele lui, că afară de dânsul mai sunt pe pământ și alți oameni, — ființe asemenea lui, cari își trăesc viața lor, beau din amarăciunile ei și-și au soarta lor.

— Dar copii ai? întrebă el repede pe bătrână, intrerupând-o iar.

— Mi-au murit, batiușca!

— Toți au murit? se miră popa.

— Toți mi-au murit, — repetă femeia și ochii i se umplură de lacrimi.

— Și din ce trăești atunci? — o întrebă nedumerit părintele Vasile.

— Oh, ce viață mai duc și eu,... se boci fe-

meia. Trăesc din pomana celor ce se îndură de mine...

Scotându-și gâtul înainte, părintele Vasile privi țintă la bătrână și tăcu.

Fața lui lungă și osoasă, peste care cădea părul în neorânduială, i se păru bătrânei cumplit de abătută și mâinele ei încrucișate pe piept se răciră deodată.

— Du-te, — răsună deasupra ei un glas aspru.

Pentru părintele Vasile, au început zile grozave și ceva neobișnuit se petrecea în mințile lui. Până acum totul fusese într'un fel: pe un petec de pământ trăia singuratic enormul părinte Vasile, cu multele lui amărăciuni și cu marile lui șovăeli; alți oameni parcă nici nu existau. Dar pământul a crescut dintr'odată, a devenit neîncăpător pentru marea mulțime de oameni cari își trăiau viața lor și chinuți de suferință, sperau, se îndoiau și credeau, iar în mijlocul lor, părintele Vasile se simțea ca un copac care după ce a crescut într'o câmpie, singur, s'a trezit așa dintr'odată înconjurat de o pădure imensă. A dispărut singurătatea, și odată cu ea s'au dus și depărtările luminoase ale orizontului, în locul cărora a năvălit întunericul nepătruns al nopții. Toți oamenii îi spuneau adevărul și în acest tablou sincer, el revedea casele și chipurile lor, pe cari era încrustată deopotrivă tristețea vieții. El

cunoștea adevărul acesta, dar nu știa să-l numească și îl căuta cu lăcomie în fețe și vorbe noi. Erau puțini mărturisitori în postul Crăciunului, dar pe fiecare din ei popa îi cerceta amănunțit ceasuri întregi și căuta să intre în cele mai tainuite colțuri ale inimii, acolo unde însuși omul, intră rar și cu groază. Nici el nu știa ce voia să afle și fără milă răscolia tot ceea ce adeseori era singurul reazăm al sufletului. În întrebările lui era neiertător și fără rușine, iar gândul odată născut, pornia înainte nestăvilit. Și părintele Vasile a înțeles că acei oameni ce-i spuneau adevărul curat ca lui Dumnezeu, nu cunoșteau ei singuri adevărul vieții lor.

De după o mulțime de adevăruri mici, împrăștiate și vrăjmașe, se întrezăreau contururile întunecoase ale unui adevăr mare și care se înălța mereu. Toți îl așteptau, dar nimeni nu era în stare să-l denumească cu vreun cuvânt omenesc. Acesta era marele adevăr despre Dumnezeu, lume și soarta misterioasă a vieții omenești. Și părintele Vasile începu să-l simtă și el, când cu disperare și groază nebună, când cu milă, mânie și speranță. La vedere era ca și înainte, aspru și rece, dar inima i se topia în focul adevărului necunoscut și o viață nouă începu să nască în corpul lui îmbătrânit.

Era Marți, în ultima săptămână dinaintea Crăciunului și părintele Vasile se întorcea târ-

ziu dela biserică; în tinda întunecoasă și rece îl apucă o mână tremurătoare și o voce răgușită îi șopti.

— Vasile, nu intra acolo.

După vocea aceea îngrozită, el cunoscuse că e preteasa și rămase locului.

— De un ceas te aștept. Am înghețat! — și un tremur neașteptat o făcu să clănțane din dinți.

— Dar ce-i? Să intrăm!

— Nu, nu! Ascultă! Nastia... eu am intrat și ea stătea în fața oglinzii și-și schimonosea fața ca el, făcea din mâini așa cum face el....

— Hai să intrăm!

Mai mult cu sila o făcu pe preteasă să intre și acolo, privind în jur, tremurând de groază și frig, ea îi povesti totul. Se ducea în iatac să ude florile și o văzu pe Nastia cum sta liniștită în fața oglinzii, în care i se vedea chipul, dar nu așa ca întotdeauna, ci schimbat, cu gura strâmbă și sălbatică și cu ochii peste cap. Apoi, tot așa de tăcută, Nastia își ridică mâinile și îndoind degetele ca idiotul, le întinse spre chipul ei — și totul în jur era liniștit și straniu, iar preteasa țipă și scăpă din mână sita stropitoare. Nastia fugi. Acum, preteasa nu știa cu siguranță, dacă a văzut aveau toate acestea, sau numai i s'au părut...

— Cheamă pe Nastia, iar tu du-te, — îi zise popa.

Nastia veni și rămase în prag. Fața ei lungă și osoasă semăna mult cu a lui tată-său și stătea cum obișnuia el când vorbește: cu gâtul înclinat pe o parte, cu privirea încruntată și cu mâinile la spate.

— Nastia! De ce-ai făcut așa? o întrebă sever, dar liniștit părintele Vasile.

— Ce-am făcut?

— Mama te-a văzut în fața oglinzii! De ce făceai așa? El e bolnav!

— Ba nu-i bolnav, că mă trage de păr....

— De ce faci ca el? Îți place să fii așa?

Nastia se uită posomorită într-o parte.

— Nu știu, îi răspunse ea. Apoi cu o sinceritate stranie, se uită fix în ochii tatălui ei și adăogă hotărît: — îmi place!

Părintele Vasile o privi cu atenție și tăcu.

— Dar matale nu-ți place? — îl întrebă Nastia nehotărîtă.

— Nu.

— Atunci de ce tot te gândești la el? Eu l'aș omorî!

Părintelui Vasile i se păru că și acum fața Nastiei se strâmbă ca a idiotului: ceva sălbatic îi acoperi figura și-i tremură ochii.

— Du-te! — îi spuse el cu răceală. Dar Nastia nu se mișcă și cu aceeași stranie sinceritate se uită în ochii părintelui său. Iar acum fața ei nu mai semăna cu sarbăda mască a idiotului.

— La mine de ce nu te gândești? — spuse ea simplu, ca pe un adevăr indiferent.

Și atunci în întinericul crescând al serii de iarnă, între cele două ființe atât de asemănătoare și atât de diferite, urmă o discuție scurtă și ciudată.

— Tu ești fata mea? De unde știu eu asta? Spune?

— Nu sunt fata ta!

— Vino de mă sărută.

— Nu vreau.

— Nu mă iubești?

— Nu. Eu nu iubesc pe nimeni.

— Nici eu! — și nările popii fură umflate de un răs pe care se silea să-l stăpânească.

— Nici mată nu iubești pe nimeni? Nici pe mama? Eu n'o iubesc fiindcă bea atât de mult....

— Dar pe mine?

— Nici pe mată. Câteodată când vorbești cu mine mă cuprinde așa un fel de milă și-mi vine atât de greu să te privesc. Cred și eu... Când ai un așa copil... Vai, cât e de rău! Încă nu-l știi câte face. Mănâncă gănganii vii. I-am dat odată vreo zece și le-a mâncat pe toate.

Fără să se depărteze de ușă, ea se lăsă încet pe marginea scaunului, ca o servitoare, își puse mâinile pe genunchi și așteptă.

— E trist, Nastia! — spuse popa gânditor.

Fără să se sinchisească, ea îl aprobă:

— Desigur, e trist...

— Dar lui Dumnezeu te rogi?

— Cum de nu, mă rog! Numai seara; dimineața nu prea am timp; e atâta treabă. Mătură, strânge așternuturile, spale blidele, fă-ți ceaiul lui Vasca, hrănește-l; — dar ce să-ți mai spun, parcă nu știi...

— Ca o servitoare, — spuse încet părintele Vasile.

— Ce-ai spus? — Nastia nu înțelese. Părintele Vasile tăcu, plecând capul în jos; părea mult mai mare și mai negru pe umbra ferestrei care albea puțin, iar cuvintele lui păreau, Nastiei, negre, puțin licăritoare. Așteptă multă vreme, dar tată-său tăcea; într'un târziu ea îl strigă:

— Papa!

Părintele Vasile, fără să-și ridice capul, dădu poruncitor din mână — odată, apoi a doua oară. Nastia răsufală ușurată, dar nu apucă bine să se ridice și simți o mișcare ce se îndrepta spre dânsa, două mâini puternice ridicând-o, și o voce șoptindu-i la ureche:

— Cuprinde-mă de gât. Vreau să te duc.

— Ce vrei să faci? Dar sunt mare!

— Nu-i nimic. Cuprinde-mă.

Ii era greu să respire din pricina brațelor ce o strângeau ca niște cercuri de fier; la ușă trebui să se plece ca să nu se lovească cu capul de prag și n'ar fi putut spune

cum era simțimântul pe care îl încerca. Ea nu înțelese dacă i s'a părut sau i-a spus în realitate:

— Fie-ți milă de maică-ta!

Pe când își făcea rugăciunea și se gătia să se culce, pe Nastia o cuprinse duiosia și rămase multă vreme gânditoare pe marginea patului. Spatele îi era slab, cu omoplatele eșite în afară și verigile șirii spinării, se conturau sub cămașa murdară și lăsată pe un umăr ascuțit și slab, cocoșind-o. Apucându-și cu mâinile genunchii și legănându-se, semăna cu o pasăre neagră și mânioasă, apucată în câmp, de ger — ce privea înainte cu ochii ei nemišcați, simpli și misterioși, ca ochii fiarelor sălbatice. Cu o îndârjire gânditoare ea șopti:

— Și totuși, eu aș omori-o!

Noaptea târziu, pe când toți dormiau, părintele Vasile, intră în odaie, cu o față rece și posomorită. Fără să se uite la Nastia, el așeză lampa jos și se plecă deasupra idiotului care dormea liniștit. El era cu fața în jos, cu pieptul scos în afară, cu mâinile date la o parte. În somn, la lumina slabă ce cădea din tavan, cu pleoapele închise, ceeace-î marea nebunia ochilor, fața lui nu părea atât de grozavă ca ziua. Din pricina tristeții încrustate în jurul gurii, fața lui părea că e a unui actor, obosit de un joc greu. Parcă erau două suflete în el și pe când unul dormea, celălalt veghia atotștiutor și trist.

Părintele Vasile se îndreptă încet, cu aceeași față severă și fără să se uite la Nastia se duse în odaia lui. Mergea încet și liniștit, cu pasul greu și gânditor, iar întunericul fugea dinaintea lui în umbre lungi și îl urmărea apoi cu viclenie. Fața lui albită de lumină, era îndreptată înainte și ochii iluminați ținteau depărtarea.

Era noapte, târziu, iar cocoșii prinseră să cânte a doua dată.

VI.

Veni și postul mare. Clopotul suna monoton, cu sunete triste, fără a putea rupe liniștea iernii ce zărea încă pe câmpiile albite de zăpadă. Și sunetele acestea săreau timide din clopotniță în desimea aerului, cădeau jos și mureau, fără ca cineva dintre oameni să răspundă la chemarea înceată și din ce în ce mai hotărâtă a bisericii scunde.

Către sfârșitul primei săptămâni, au venit două babe, ursuze și surde ca aerul iernii muribunde; bolboroseau cu gurile lor fără dinți și repetau-repetau mereu la rugăciuni fără început și fără sfârșit. Li se iertase de mult păcatele, dar ele nu înțelegeau asta și se rugau într'una — surde și întunecoase, ca întreruperile unui somn greoi. După dânsule a venit tot poporul și multe lacrimi tinere și fierbiști, multe cuvinte pline de nădejdi, să-

nătoase și pline de lumină, intrau în sufletul părintelui Vasile.

Când gospodarul Simeon Mosiaghin se apropie încet de popă, făcând trei mătănii, — acesta îl privi țintă și-și luă o poziție nu tocmai potrivită cu sfințenia locului: cu mâinile încrucișate pe piept, cu gâtul înainte și scărpinându-se cu un deget în barbă, Mosiaghin se apropie mirat de el: popa îl privea și râdea încet, umflându-și nările ca un cal.

— Eu te aștept de mult, — spuse popa râzând. — Dar de ce-ai venit Mosiaghin?

— Să mă spovedesc! — răspunse Mosiaghin repede și curajos, și rânji arătându-și dinții albi, drepti, de parcă ar fi fost tăiați după sfoară.

— Și crezi că o să-ți fie mai ușor, pe urmă? — continuă popa, râzând sarcastic, după cum i se părea lui Mosiaghin. Cu același zâmbet el îi răspunse:

— Desigur că mai ușor!

— Dar, ia spune, drept e, că ai vândut calul și oile, iar căruța ți-ai pus-o amanet?

Mosiaghin se uită la popă surprins: în fața lui nu se citea patimă și ochii lăsați în jos arătau bunătate. Tăcură amândoi. Părintele Vasile se întoarse către tetraped și-i spuse:

— Ei, spune-ți păcatele!

Mosiaghin întâiu tuși, își făcu o mutră ipocrită, apoi încet, apropiindu-se de preot cu pieptul și cu capul, începu să vorbească în

șoapte, dar astfel ca să poată fi auzit. Pe măsură ce el își destăinuia păcatele, fața popii devenea mai severă — ca și cum ploaia cu grindină a cuvintelor mujicului, l-ar fi împietrit. Respira adânc și des, și se simțea înădușit de acea povestire idioată și sălbatică ce se chema viața lui Simeon Mosiaghin, iar un șarpe nevăzut îl strângea puternic în verigile lui. Nici legea severă a cauzalității nu părea să aibe vreo stăpânire asupra acestei vieți simple și fantastice, în care se sbăteau cumplit micile păcate cu o putere titanică pe granița dintre viață și moarte.

Cu mintea clară, puternic ca o fiară sălbatică, răbdător întru atât încât ai fi crezut că în pieptul lui se sbat trei inimi și când murea una copleșită de suferință, celelalte două dădeau viață mai departe, — se părea că e în stare să răstoarne pământul, pe care se sprijineau puternicele lui picioare. În realitate însă, totul se petrecea altfel: el era totdeauna flămând, îi mureau de foame nevasta, copiii și vitele; cu mintea întunecată și răătăcită, umbla ca un om beat multă vreme, neputându-și nimeri ușa casei. În marile lui eforturi de a-și reveni, de a crea ceva, se întindea pe pământ, ca o râmă, — dar totul se risipea, totul se prăbușea, totul îi răspundea cu un răs sălbatic și plin de batjocură. Din milă, a luat de suflet un orfan, pentru care lucru își aprinsese destule paie în cap, dar

copilul nu trăi mult, ci muri de boală și foamă, ceeace-l făcu să se întrebe dacă trebuie să mai fie milos, sau nu. Se părea că-i dat ca lacrimile să nu se mai usuce pe obrajii acestui om, ca urletele de mânie și revoltă să nu mai înceteze pe buzele lui, — cu toate acestea el era vesel, glumea, iar în barba lui roșie ca focul, se părea că toți perii se învârtesc într'o horă nesfârșită. Sărbătorile, stătea la horă alături de băieți și de fete; cu vocea lui subțire, cânta stihuri jalnice și cine îl auzia, îi venea să plângă, pe când el zâmbea discret.

Adevăratele lui păcate nu erau de cât formale: un inginer pe care îl dusese la Potcoava i-a dat o felie de cozonac și el a mâncat-o; atât de mult vorbea de lucrul acesta, încât ai fi crezut că vorbește de un omor pe care îl săvârșise; anul trecut, a fumat odată înainte de împărtașanie, — fapt de care iarăș vorbea întotdeauna.

— Am terminat! — vesel și parcă, cu un alt glas, spuse Mosiaghin, ștergându-și sudoarea de pe frunte.

Părintele Vasile întoarse încet capul către dânsul.

— Dar, ia spune, cine te ajută pe tine?

— Cine mă ajută? — repetă Mosiaghin. — Nimeni! Știți singur, cât de greu o duc gospodarii noștri. Totuși Ivan Porfirici m'a ajutat, — și mujicul clipi încet și semnificativ

din ochi: mi-a dat trei puduri de făină, cu condiția ca la toamnă să-i dau patru.

— Dar Dumnezeu?

Simeon răsufliă adânc și fața i se întristă.

— Dumnezeu... Nu cumva nu mai ești vrednic de el?....

Toate întrebările popii începeau să-l plictisească acum pe Mosiaghin și el încercă să privească peste umăr în biserică goală, să numere cu răbdare perii din barba popii și să-i privească dinții lați și negri, ceeace-l făcu să se gândească că mult zahăr trebuie să fi mâncat.

Oftă.

— Ce mai aștepti?

— Ce mai aștept? Dar ce să aștept?

Și iarăș tăcere. În biserică pătrundea întinericul și frigul, iar mujicul se înfioră.

— Atunci, e destul! întrebă popa și cuvintele lui răsunară depărtat și surd, ca bucățile de țărână ce cad pe sicriul lăsat în mormânt.

— Atunci, e destul! — repetă Mosiaghin ascultându-și singur cuvintele. Și pe neașteptate i se năzări înainte tot tabloul vieții lui, copiii cu fețele smolite de foame, certurile, munca de ocnaș, vătămătura dureroasă, ce-l făcea să bea rachiu și să se încaere apoi la bătaie, iar lucrurile acestea au să dureze multă, multă vreme, până în ziua când va veni moartea să puie capăt tuturor. De multe ori, cli-

pind des, Mosiaghin își aruncă privirile înouate spre popă, care se întretăia cu ochii lui strălucitori, — și fără vrerea lor, au văzut atunci, unul în altul, ceva asemănător și grozav de trist.

Printr'o mișcare inconștientă, ei se apropiară unul de altul; părintele Vasile puse mâna pe umărul mujicului, ușor și delicat, iar acesta o simți ca pe o pânză de păianjen. Mosiaghin dădu încet din umeri, își ridică oarecum încrezut ochii, spunând și răsând în același timp:

— Dar, poate o să mă ușurez?

Popa își luă încet mâna fără a răspunde. Genele albe începură să clipească mai des, perii din barbă începură să joace mai vesel, iar limba pronunță ceva neînțeles.

— Apoi, cum văd eu n'o să mă mai ușurez! Ai dreptate Sfinția Ta. Dar popa nu-l lăsă să termine. Lovind cu piciorul în pământ, el îl privi cu niște ochi groaznici, spunându-i cu un glas șuerător ca o viperă mâniață:

— Nu plânge! Să nu îndrăznești a plânge! Să nu-mi razi ca viței! Ce pot eu să fac? — zise el, lovindu-se cu degetul în piept. — Ce pot eu să fac? Ce sunt eu, Dumnezeu? Pe el roagă-l! De el să te rogi! Ei, n'auzi?

Il îmbrânci.

— Pune-te în genunchi!

otrăvită către inima lui. Cu simțimântul confuz al unei nenorociri apropiate, el începu a înțelege că nu e stăpânul oamenilor și nici prietenul lor, ci sluga lor, robul lor, iar ochii poruncitori ai așteptării îl căutau, îi porunciau, îl chemau.

Adeseori, spunea cu izbucniri violente:

— Pe el îl roagă! Pe el!

Apoi se întorcea.

Noaptea, oamenii vii se prefăceau în umbre și în mulțime liniștită îl întovărășeau la toate, gândeau împreună cu el, — schimbau de multe ori sensul obișnuit al lucrurilor.

Iar visuri înfricoșate și sălbatice îi încinseră craniul cu o bandă de foc fluturător.

În a cincea săptămână a postului, când începură adierile de primăvară pe câmpuri, iar amurgul deveni albăstrui și transparent, preoteasa începu să bea din nou. Patru zile în șir a băut, strigând și sbătându-se îngrozită, iar în ziua a cincea — Sâmbătă, pe înoptate, a stins toate candelile din casă, își făcu din câteva șervete un șuvăț și se spânzură. Iar când a început s'o strângă lațul, o cuprinse spaima și începu să țipe; ușile fiind deschise au alergat în grabă părintele Vasile și Nastia, scăpând-o. Din toate acestea s'au ales numai cu spaima; de altminteri nici nu se putea întâmpla nimic, căci șervetul nu era legat bine și nici nu s'ar fi putut spânzura cu un asemenea laț. Dintre toți, preo-

teasa s'a speriat mai tare: plângea și le cerea ertare, mâinile și picioarele îi tremurau, iar capul i se clătina în toată seara aceea ea nu-l lăsă pe bărbatul său să plece de lângă dânsa și căuta să se așeze tot mai aproape de el. Se rugă să aprindă din nou candelile stinse și apoi cele din fața icoanelor, încât se făcu o atmosferă plăcută, de te-ai fi crezut în ajunul unei sărbători liniștite. După ce trecură primele momente de spaimă, părintele Vasile deveni calm și delicat, începu chiar să glumească; povesti o întâmplare hazlie din viața de seminar, apoi își aminti de primii ani ai copilăriei, de vremea pe când era un băețuș sprețar și fura mere pe la vecini. Dar îi veni așa de greu să povestească cum pândarul îl trăgea de urechi, că Nastia nu-l crezu și nici nu râse, cu toate că părintele Vasile râdea cu un răs încet și copilăresc, iar fața lui exprima numai adevăr și bunătate. Incetul cu incetul, preoteasa se liniști, începu să se uite cu spaimă în colțurile întunecate ale odăii și după ce au trimis pe Nastia să se culce, ea întrebă pe bărbatu-său, zâmbind încet și timid:

— Te-ai speriat?

Fața părintelui Vasile se schimbă; acum exprima neadevăr și răutate:

— Desigur că m'am speriat. Ce ți-a mai venit și ție în minte!...

Preoteasa tresări, ca și cum un curent de vânt rece ar fi atins-o și spuse la întâmplare,

întinzând cu degetele-i tremurânde horbota de pe marginea patului:

— Nu știi Vasia. Așa mă plictisesc. Mi-e groază de toate cele. Mă înspăimântă orice. Se întâmplă ceva, dar eu nu înțeleg nimic din ceace se petrece. Iată primăvara vine, după dânsa o să vie vara; pe urmă iar toamna și iarna. Și mereu o să stăm așa, ca acum — tu în colțul acela, eu într'acesta. Nu te supăra. Vasia, eu înțeleg, că nu se poate altfel. Dar, totuși...

Ea oftă și continuă, fără să-și ridice ochii depe horbotă:

— Înainte măcar nu mă temeam de moarte; mă gândeam eu că o să fie rău de tot și că o să mor, dar acum mă tem și de moarte.

Ce să fac, Vasia dragă? Iarăși... să beau?

Ea își ridică nedumerită ochii către părintele Vasile și se simțea cuprinsă de o plictiseală de moarte, de o desnădejde fără margini, de o rugămintă de milă. În orașul unde a învățat Fiveischi, i s'a întâmplat să vadă odată cum un tânăr murdar ducea un cal să-l jupoaie de piele: el avea o copită frântă ce abia se mai ținea într'o margine și cum mergea așa, lăsa urme de sânge pe pietre; era frig și aburii alburii îl înconjurau ca un nouraș, iar părul umed de sudoare strălucia parcă și ochii lui priveau țintă înainte: — erau strașnici prin umilința lor. Ei bine, astfel de ochi avea preoteasa. Și el se gândi că dacă cineva ar săpa

o groapă și ar arunca într'insa pe femeia asta, acoperind-o de vie cu pământ, ar face tare bine. Preoteasa încerca în zadar să-și aprindă țigara ce-i tremura între buze și continuă:

— Iar el, — tu înțelegi de cine vorbesc, — desigur e copil încă, și mi-i milă, dar în curând o să înceapă să meargă și o să mă mânânce de vie. Și de nicăiri n'o să-mi vie în ajutor. Uite, m'am rugat de tine, dar ce folos? Nici nu mai știu ce să fac...

Ea oftă ușor și-și trecu încet mâinele pe față. Cu ea oftă și mica cameră în care stăteau și iarăși începură să alerge umbrele nocturne, înconjurând în o mulțime tăcută pe părintele Vasile. Ele plâneau, toate ca niște nebune și întindeau către el mâini slabe, rugându-se de ertare, de milă, de dreptate...

— A-a-a! cu gemăt prelung răspunse pieptul popii. Apoi sări cu o mișcare repede, încât răsturnă și un scaun și prinse a umbla prin casă, mișcând mâinile încrucișate, murmurând ceva, isbindu-se de scaune și pereți, ca un orb, ca un nebun. Cum se lovea de un perete, îl pipăia repede cu degetele-i osoase și fugea îndărăt: și așa se învârtea el în cușca aceea strâmtă a pereților surzi, semănând cu o umbră fantastică ce a luat un chip groaznic și neobișnuit. Ochii parcă îi erau orbi și se văzu licărind în ei lacrimi, primele lacrimi dela moartea fiului său Vasia.

Uitându-se pe sine, preoteasa urmărea îngrozită pe bărbatu-său și-i striga:

— Vasia, ce-i cu tine? Ce-i cu tine?

Părintele Vasile se întoarse iute, se apropie printr'o mișcare de nevestă-sa ca și cum ar fi voit s'o strivească și-i puse o mână tremurătoare pe cap, ținând-o mult timp așa în tăcere, par'că ar fi binecuvântat- osau ar fi apărât-o de rău. Apoi îi spuse, — și fiecare sune! părea un clinchet metalic:

— Sărmana, sărmana de tine.

Pe urmă începu să umble din nou, mare și grozav în nenorocirea sa, ca o fiară căreia i s'au luat copiii. Fața i se mișca repede, iar buzele tremurânde frângeau cuvinte izolate, teribil de grele:

— Sărmana, sărmana! Toți sunt sărmani! Toți plâng! Și nimeni nu le vine în ajutor! O-o-o-o!...

El se opri, își ridică privirea în sus, săgetă cu ea tavanul și întunericul nopții de primăvară, strigând:

— Și tu rabzi asta?! Rabzi?! Atunci iată...

El ridică pumnul strâns, dar la picioarele lui, cuprinzându-i cu mâinele genunchii, se sbătea isteric preoteasa și murmură înecându-se cu lacrimi și hohote de râs.

— Nu trebuie! Nu trebuie! Puiule drag... Eu n'o să mai fac!...

Idiotul se trezi și mârâi înăbușit; Nastia

fugi speriată, iar maxilarele popii rămaseră încheștate ca de fier.

Cu sânge rece, el îngrija de nevastă-sa, culcând-o în pat, adormind-o, ținându-i strâns mâinile într'ale sale și vechind la căpătâiul ei toată noaptea. Până în zorii zilei ardeau candelile înaintea icoanelor, ca și cum ar fi fost în ajunul unui praznic împărătesc, unei sărbători mari și luminate.

A doua zi, părintele Vasile era acelaș, ca în totdeauna — rece și liniștit, fără să pomească vreun cuvânt din cele întâmplate. Dar în vocea lui, când vorbea cu preoteasa, în privirea cu care o învăluia, era o delicatețe, o duioșie, pe care numai ea cu inima ei zdrobită o putea înțelege. Atât de puternică era această tăcută delicateță bărbătească, încât inima-i sfărâmată zâmbi și închise în fund ca pe un dar neprețuit zâmbetul acesta. De obicei vorbeau foarte puțin, mărginindu-se să schimbe cuvinte simple și banale, despărțiți de viață, erau rar împreună — dar cu sufletul plin de aceeași suferință, ei se căutau mereu unul pe altul; nici un om, nici chiar cruda soartă n'ar fi putut pricepe cu cât dor, cu câtă înfocare se iubiau. De mult, dela nașterea idiotului, ei au încetat de a mai fi soț și soție, semănând mai mult cu doi amorezați necunoscuți, cari n'au nici o speranță de fericire căutând să gonească până și cele mai ușoare intruchipări ale iluziei. Pe nesimțite îi veni

femeii, rușinea pierdută și dorința de a redeveni frumoasă; roșia când bărbatu-său o surprindea cu brațele goale și căuta să-și împodobiască părul, să-și sulemenească fața pentru a se face plăcută în hidoșenia ei. Iar când îi venia nepotolita sete de rachiu, preoteasa dispărea în întunerecul camerei sale, cum se ascund câinii când simt începutul turbării, suferind în singurătate și tăcere lupta cu nebunia și patima desfrânată.

În fiecare noapte, când totul era cufundat în liniște și somn, preoteasa se apropia încet de patul bărbatului său și-i făcea semnul crucii deasupra capului, alungând delă el mânia și gândurile negre. Ar fi vrut să-i sărute mâna, dar nu îndrăznea și încet, se ducea îndărăt, albînd în întunec, ca acele chipuri născocite, ca acele stafii înfricoșătoare, ce se ridică noaptea pe deasupra bolților, ori mormintelor părăsite și uitate.

VII

Acelaș sunet de clopot se auzia în zilele postului mare, părănd că prin fiecare lovitură el căpăta puteri noi asupra conștiinții omenești: tot mai mulți se adunau credincioșii și de pretutindeni figuri grăbite și incolore ca sunetul de clopot, veniau la biserică.

Noaptea dormea încă peste câmpiile goale și părăele înghețate, când pe toate cărările

și pe toate ulițele apăreau oameni ce se îndreptau către aceeași țintă nevăzută, legați parcă unul de altul într'un șir trist și solitar. În fiecare zi, de dimineață până seara târziu, înaintea părintelui Vasile stăteau fețe omenești, când luminate în toate cutele de lumina galbenă a lumânărilor, când abia distingându-se în ungherele întunecoase — ca și cum toată atmosfera bisericii s'ar fi prefăcut în oameni ce așteptau milă și adevăr. Ei se îngrămădiau ghiontindu-se și tropăind din picioare, îngenunchiind în mișcări diferite, ducând cu încredere, popii, păcatele și nevoile lor.

Fiecare avea atâta suferință și necaz că ar fi ajuns pentru câteva vieți omenești; iar popei, care îi asculta pierdut, i se părea că lumea întreagă i se înfățișa cu lacrimile și durerile ei, cerându-i ajutor, cu răbdare, — cu insistență. Cândva, el căutase adevărul, — cândva, dar acum când îl aflase, se simțea copleșit de el, de acest adevăr al suferinții; și în conștiința neputinții sale îi venia să fugă la marginile lumii, să moară, — să nu mai vadă, să nu mai știe. Inima îi ardea ca un altar de sacrificii și pe fiecare om ce i se înfățișa, îi venia să-l strângă în brațe ca pe un frate și să-i spună: „sărmanul meu prieten, hai să luptăm împreună, să plângem și să căutăm, căci ajutorul nu ne vine de nicăieri”.

Dar nu asta așteptau dela el oamenii umi-

liți de viață și el le striga cu scârbă, cu mânie, cu disperare:

— Rugați-vă de el! Rugați-vă de acela!

Ei i se incredeau cu tristețe, ducându-se, urmați de alte rânduri și de fiecare dată, ca un eșit din minți el repeta cuvintele groaznice și nemiloase:

— Rugați-vă de acela! Rugați-vă de acela!

Acele câteva ceasuri în cări asculta spovedaniile, i se păreau lungi ca anii, iar toate întâmplările dimineții până la mărturisire deveniau palide și șterse ca niște icoane ale trecutului mort. Când eșia din biserică, întotdeauna cel din urmă, până noaptea era întinsă, stelele licăreau în îndepărtările cerului, iar prin aerul de primăvară treceau fiori răcoroși. Dar el nu credea nici în liniștea stelelor; i se părea că până și de acolo, din acele lumi inaccesibile, veniau gemete, strigăte și rugi slabe de milă. Ii era atât de rușine de el însuși, ca și cum el ar fi săvârșit toate crimele din lume, ar fi provocat toate lacrimile, ar fi zdrobit în bucăți inimile oamenilor. Se rușina de bojdeucile tupilate pe lângă cari trecea, de căsuța lui, în care stăpâna, prin puterea nebuniei și a răutății, chipul hidos al acelei ființe, jumătate copil jumătate bestie. Dimineața, se ducea la biserică cum se duc oamenii la o execuție rușinoasă și grozavă, unde toți sunt călăi, cerul, norodul speriat care râde și însuși gândul tău nemilos. Fiecare suferind

era pentru el un călău, pentru el neputinciosul slujitor al preaputernicului Dumnezeu, — și erau atâția călăi, câți oameni, și atâtea bice de foc câte priviri increzătoare îl țintuiau. Toți erau cât se poate de serioși, nimeni nu râdea, și totuși în fiecare moment el era în așteptarea unei izbucniri de hohot satanic, ceea ce-l făcea să se teamă de a se întoarce cu spatele la oameni. Tot ce e rău și sălbatic se naște numai la spatele omului; atâta timp cât el se uita, nimeni nu putea sări asupra lui. El se uita muncind pe oameni cu privirile lui și ades înspre masa la care sta Ivan Porfirici Koprov.

Numai el vorbea tare în biserică, în timp ce-și vindea liniștit lumânările și trimitea pe țârcovnic ori pe băeți să strângă bani cu talerul prin popor. Apoi își număra zgomotos monedele și încuia lacătul de două ori; când toată lumea cădea în genunchi, el abia își pleca capul, făcând semnul crucii, arătând astfel că e omul cel mai trebuitor lui Dumnezeu, căruia i-ar fi venit cam greu să așeze singur, fără dânsul, totul în așa mare rânduială. Încă de la începutul postului, el se supără pe părintele Vasile că ținea atât de mult pe mărturisitori; nu putea el concepe cam ce păcate grozave aveau oamenii aceia de vorbeau atât de mult. Și toate acestea, priceputul epitrop, le raporta la neștiința părintelui Vasile de a se comporta cu lumea.

— Crezi tu că se sinchisesc ei de asta? — spunea el diaconului, obosit și el ca toți ceilalți clerici de slujbele multe și lungi ale postului.

— Ași! Au să râdă de el...

Dar severitatea și înălțimea părintelui Vasile, îi plăceau; lui i se părea că adevăratul slujitor al altarului trebuie să fie ca un vâtav care trebuie să ceară o socoteală dreaptă și exactă. Chiar el Ivan Porfirici, se grija totdeauna în ultima săptămână, pregătindu-se cu mult timp înainte pentru mărturisire, silindu-se să-și amintească până și cele mai mici păcate. El era mândru de sine și de faptul că toate păcatele lui erau în aceeaș orânduială ca și afacerile.

Miercuri, în săptămâna patimilor, când părintele Vasile era mai copleșit de obosială ca niciodată, el avu mai mulți mărturisitori ca de obicei. Cel din urmă fu un mujic bun de nimic, Trifon; olog, se târa în cârji prin satele învecinate, cerând de pomană. În locul picioarelor, retezate de sub genunchi la o fabrică unde lucra în tinerețe, avea două bucăți de lemn învelite în piele; pe umerii ridicăți din pricina cârjelor, stătea adânc înfipt capul lui murdar și cu ochi obraznici, de cerșetor și hoț. Era respingător și murdar ca un animal, se târa prin praf și noroi ca un șarpe, iar sufletul îi era tot atât de negru și misterios ca al animalelor. Era greu de înțeles cum de mai trăia ființa asta; și totuși trăia,

se îmbăta, se bătea, avea chiar femei, femei fantastice, cari nu semănau cu oamenii cum nu semăna nici el.

Părintele Vasile trebui să se plece mult ca că poată asculta spovedania ologului; și în duhoarea nesuferită a corpului acela, în păduchii ce se târau pe capul și pe gâtul lui, cum se târa el pe pământ, cunoscu preotul, cea sărăcie înspăimântătoare, inadmisibilă în fața judecății. Cu o claritate stranie el văzu atunci cât e de lipsit omul acela de tot ceea ce omenesc, de tot ceea ce i se cuvenia și lui, ca și regilor în palate, ori sfinților în chilii. El se cutremură.

— Du-te! Dumnezeu îți iartă păcatele tale!...

— Așteptați, încă n'am terminat, — murmură cerșetorul, ridicându-și fața aprinsă. El începu să povestească, cum cu zece ani în urmă, și-a bătut joc de o copilă într'o pădure și că i-a dat apoi trei copeici; cum apoi părăndu-i rău după bani, a sugrumat-o și a aruncat-o într'o răpă, unde n'a mai găsit-o nimeni. De zeci de ori a povestit el întâmplarea asta la diferiți popi și după atâta repetare a început să i se pară simplă și obișnuită, ceva ce nu-l atingea întru nimic, ba dimpotrivă îi făcea cinste. Uneori mai schimba câte ceva din istorisire: în loc de vară spunea toamnă, fetița era când blondă, când negricioasă, — dar cele trei copeici rămăneau intacte. Mulți nu-l credeau și își râdeau de el, spunând că acum

zece ani nu a dispărut nici o copilă prin împrejurimi, îl prindeau cu numeroase contra-ziceri, deducând de aici că toată grozăvia asta a inventat-o pe când era beat și se tăvălea prin vreo pădure. Faptul acesta îl supăra strașnic: striga, se jura, pomenind pe draci și pe Dumnezeu, începând să povestească amănunte atât de murdare și de scârboase, încât chiar preoții cei mai bătrâni roșeau. El aștepta să vadă dacă are să-l creadă părintele Vasile și fu foarte mulțumit când se convinsese de asta, căci popa se îndepărtă de el și îngălbenind ridică mâna să loviască.

— E adevărat asta? — îl întrebă încet părintele Vasile.

Cerșetorul începu să-și facă cruce:

— Pe Dumnezeu, e adevărat! Să plesnesc dacă mint!...

— Așa, doar pentru asta e iadul! — strigă popa. Mă auzi? iadul!

— Dumnezeu e milostiv, — miorlăi posomorât și supărat cerșetorul. Dar în ochii lui speriați se vedea că și el aștepta iadul, că s'a deprins cu el, ca și cu istoria fetei gătuite.

— Pe pământ, — iad, în cer, — iad. Unde e raiul tău? Dacă ai fi un vierme te-ași strivi cu piciorul, — dar ești om! Om?... Sau vierme?... Ce ești tu, spune! — strigă popa și părul i se resfira ca bătut de vânt.

— Unde e Dumnezeul tău? De ce te-a părăsit?...

„A crezut” — gândi cu bucurie cerșetorul, simțindu-se sub cuvintele popii ca sub o ploaie de apă fierbinte.

Părintele Vasile se aplecă mai mult, într-o poziție umilită, șoptind cu patimă:

— Ascultă! N'ai nici o teamă. N'are să fie iad. Ți spun drept. Și eu am ucis un om, o fată. O chiamă Nastia. Ei și, pentru asta n'o să fiu în iad, ci în rai. Înțelegi tu? acolo unde stau sfinții și dreptii, mai presus de toți. Auzi tu? mai presus de toți, eu ți-o spun!

În seara aceia, părintele Vasile s'a întors acasă târziu, după ce toți cinaseră. Era tare obosit, cu fața palidă, ud și acoperit de glod până la genunchi, parcă ar fi umblat, fără nici un scop prin șesuri mlăștinoase. Acasă se făceau pregătiri pentru Paști și preoteasa era ocupată cu treburile prin bucătărie; din când în când venia prin odaie și rămânea înlemnită de spaimă văzând figura neobișnuită a popii. Totuși voia să pară veselă, ascunzându-și veni în vârful picioarelor și făcu de trei ori semnul crucii deasupra lui, un glas timid și speriat o opri când fu să plece, un glas ce nu semăna nici pe departe cu glasul aspru al părintelui Vasile.

— Nastia! Nu mă pot duce la biserică! În vocea lui era ceva sfios, ceva copilăresc și rugător. El spunea parcă o nenorocire atât de

mare, încât nu se putea și nici nu se convenia să o mai îmbrace cu mândrie în cuvinte mincinoase, după care adeseori oamenii își ascund adevăratele lor simțiminte. Preoteasa îngenunchie la patul bărbatului său și îl privi în față: la lumina slabă și albăstrie a candeliei părea palidă, ca la un mort și numai doi ochi mari și negri se uitau la ea; el sta cu fața în jos ca un greu bolnav, sau ca un copil speriat prin somn de vedenii.

— Roagă-te Vasia, — murmură preoteasa, netezindu-și mâinele reci, încrucișate pe piept ca la un mort.

— Nu pot. Mi-e groază... Aprinde lumina Nastia.

În vreme ce ea aprindea lampa, părintele Vasile începu să se îmbrace, greoi, ca un muribund ce nu s'a sculat de mult din pat. Nepuțându-se încheia la reverentă o rugă pe preoteasă:

— Inchee-mă.

— Dar unde te duci? — se miră ea.

— Nicăiri. Stau așa...

Și începu să se plimbe rar prin odaie, pășind nehotărît pe picioarele-i slăbite. Capul îi tremura, iar maxilarul de jos se lăsă fără putere; îl mișca cu greutate pentru a înmuia buzele uscate, dar cădea imediat apoi în aceeași poziție, arătând deschizătura neagră a gurii.

Ceva enorm și teribil, asemeni unei pustietăți nemărginite se apropia de ei în tăcere.

Nici pământ, nici oameni, nici lume, nimic nu mai era dincolo de pereții casei aceleia, unde era aceeaș decădere fără nume, aceeaș tăcere veșnică.

— Vasia! E drept ceeace spui? — îl întreabă preoteasa incremenită. Părintele Vasile se uită la ea cu ochi aiuriți și cu puterile ce le le mai găsi, dădu din mâini:

— Nu trebuie. Nu trebuie. Tăcere!

Și iarăși începu să umble prin odaie, iar maxilarul îi căzu din nou fără putere. Astfel pășia el încet ca timpul, și pe pat ședea palidă, femeia, înlemnită de groază, iar ochii ei urmărindu-l, se rotiau încet ca și vremea. Se apropia ceva neobișnuit. Iată că veni și-i cuprinse cu o privire înspăimântătoare, ca tăcerea veșnică.

Părintele Vasile se opri în dreptul nevastei sale și-i spuse privind-o fix:

— E întuneric. Mai aprinde o lumânare.

„Moare” — se gândi preoteasa tremurând și aprinse o lumânare. Apoi o rugă din nou:

— Mai aprinde una.

Ea aprinse și acum ședeau înșirate o mulțime de lămpi și lumânări. Ca o stea neînsemnată se pierdu licăritul firav al candeliei în lumina vie a văpăii ce izbucnise și totul părea că e în ajunul unei sărbători mari și luminate. Iar el, tot mai încet, ca vremea, se mișca prin pustietatea aceia luminată. Abia

acum când se luminează deșertul, văzu și înțelese preoteasa într'o singură clipă penibilă — că el e un străin, — că nu aparține nimănui, nici lui, nici ei și că nimeni nu mai putea schimba asta. De ar veni toți oamenii puternici și buni din lumea întreagă și de l'ar îmbrățișa și i-ar spune cuvinte de mângâiere — el ar rămâne același străin pentru toți.

Apoi iarăși se gândi: „el moare”.

Așa trecu toată noaptea. Iar când zorii au început să se reverse, pașii părintelui Vasile au devenit mai hotărâți, se îndreptă, se uită de câteva ori la preoteasă și spuse:

— Pentru ce atâta lumină? Stinge!

Preoteasa se supuse, stingând lămpile și lumânările, apoi spuse cu sfiiciune:

— Vasia!

— Vom vorbi mâine. Du-te în odaia ta. Trebuie să ne odihnim.

Dar preoteasa nu se mișcă și în ochii ei vedeai că îl roagă ceva. El se apropie de dânsa ca înainte, înalt și puternic, netezind-o pe cap ca pe un copil.

— Așa e, preoteaso! — spuse el zâmbind. Fața îi era palidă ca la un mort, iar în jurul ochilor erau cearcăne mari și vinete, ca și cum acolo s'ar fi ascuns noaptea cu întunecimele ei.

Dimineața, părintele Vasile aduse la cunoștința nevestei că va da dimisie din cler și către toamnă, după ce-or strânge ceva parale, au să se ducă — departe — în vreun loc unde

nu i-or cunoaște nimeni. Idiotul o să rămâie: îl vor da într'un institut de educație. Ascultându-l, preoteasa râdea și plângea și pentru prima dată dela nașterea idiotului ea sărută pe popă în gură — roșind și simțindu-se jenată.

În vremea aceea, Vasile Fiveischi avea patruzeci de ani, iar nevastă-sa treizeci și patru.

VIII

De trei luni de zile sufletele lor erau mai liniștite și nădejdea și bucuria pierdută se întoarse din nou la dânșii. Cu toată puterea chinurilor trăite, credea preoteasa într'o viață nouă, cu totul nouă și deosebită, care nu e și nici nu o puteau avea alți oameni. Ea presimțea intrucâtva ceea ce se petrecea în sufletul bărbatului, dar o bucura mai ales vioiciunea lui deosebită, liniștită, ca flacăra lumânării; vedea strălucirea neobișnuită a ochilor lui, strălucire pe care nu o aveau altădată, și începu să creadă într'o îndreptare. Părintele Vasile încerca uneori să vorbească cu ea, să puie la cale, cum au să se ducă și cum au să trăiască, — dar ea nu voia să-l asculte; cuvintele lui hotărâte și răspiccate speriau ideea ei fără formă și ceva straniu groaznic apropia viitorul dorit de trecutul atât de dureros.

Ea doria numai atât: ca totul să se în-

tâmples dincolo de granițele lumii cunoscute de dânsa. Ca și mai înainte, îi venia să se apuce de băut, dar îi trecea repede și orice teamă se risipea: spera ca în curând să se lase cu desăvârșire de a mai bea. „Acolo are să fie altceva, acolo n'o să mai beau”, — gândea ea încălzită de lumina unei idei izbăvitoare.

Vara se ducea în pădure și pe câmp și rătăcea zile întregi; către seară se întorcea și aștepta în poartă până ce venia părintele Vasile dela fân. Incet și pe nesimțite creștea întunericul nopții de vară, iar ei i se părea că niciodată nu o să vie noaptea să stingă lumina zilei; apoi uitându-se la conturul mâinilor ce-i stăteau pe genunchi, ea simți că este ceva între dânsa și mâini, — dar astea se petreceau numai când se lăsa noaptea cu întunericul ei diafan și misterios. Când venia părintele Vasile, înalt, puternic, vesel, înconjurat de mirosul tare și plăcut al ierburilor și câmpurilor, ea începea să se neliniștească. Fața îi era neagră din pricina întunericului nopții, ochii îi străluciau și vocea-i slabă părea că cuprinde întinderea nemărginită a câmpurilor, mirosul ierburilor și bucuria muncii.

— E atât de bine pe pământ! — spunea el, râzând silit, ca și cum ar fi răs de cineva sau de sine însuși.

— Ei, ei, Vasia. Desigur că e bine! — spunea cu hotărâre preoteasa pe când se duceau să cineze. Intors din lărgimea câmpurilor, pă-

rintelui Vasile îi se părea strâmt în odăița lui; se simțea jenat de mâinile și picioarele lui lungi și așa de stângaciu le mișca, că preoteasa glumea vesel:

— Să te puie cineva să scrii acum o predică! Nici condeiul nu l'ai mai putea ține în mână.

Și ei râdeau.

Dar când părintele Vasile rămânea singur, — fața lui devenia aspră și severă; singur cu gândurile sale, el nu mai râdea, nici nu mai glumea. Ochii lui se uitau crunt și așteptau parcă ceva, — căci el simțea că până și în zilele acestea de bucurie și nădejde, asupra vieții lui apăsa acelaș destin misterios.

La douăzeci și șapte Iulie, către seară, părintele Vasile căra cu argatul snopi dela câmp.

Umbra pădurii apropiate, se lungi și de pe întinderea câmpului îl urmăreau umbre lungi și deșirate, pe când dinspre satul Znamensc veniau sunete slabe de clopot, strănii în neregularitatea lor. Părintele Vasile se întoarse: acolo unde între copaci negria acoperișul căsuței lui, era o învălire de fum greoi și sub el se vedea o flacără roșiatică, fără strălucire. Până ce au aruncat snopii din căruță și până ce au ajuns în sat, se întunecase de-a binelea și incendiul era pe sfârșite; mai ardeau ca niște lumânări câțiva stâlpi, soba goală abia mai albia, iar fumul cald se întindea pe pământ ca aburul. El înconjura picioarele oamenilor, cari se necăjiau să stingă focul și

în lumina ce era aproape să dispară, ei păreau niște umbre neînsemnate, spânzurate în aer.

Toată ulița era înțesată de lume; țărani se împingeau în noroiul de curând făcut din pricina apelor revărsate, vorbeau tare și se uitau unul la altul de parcă nu s'ar fi cunoscut. Cireada venea de la imaș, vacile răgiau; oile se uitau mirate cu ochii lor ca de sticlă, se pierdeau printre picioarele mulțimii și alergau de colo până colo. Babele amărâte alergau după ele prin sat și nu se auziau strigătele lor răgușite. Și toate aceste figuri întunecoase, cu fețele negre ca de bronz; tot strigătul acela împrăștiat, toți oamenii și animalele acelea, ce s'au contopit într'un sentiment natural de frică, aduceau a ceva sălbatic și primitiv.

Ziua fiind liniștită, fără vânt, a ars numai casa popii. Se zvonise că focul a luat naștere din odaia unde era preoteasa beată, dela vreo țigară sau dela vreun chibrit aruncat. Toată lumea era la câmp; cei puțini ce rămăseseră în sat, au putut salva numai pe idiot și câteva lucruri; preoteasa s'a ales cu strașnice arsuri și abia au scos-o cu viață. Când au povestit toate acestea părintelui Vasile, ei se așteptau să vadă dela dânsul o izbucnire de lacrimi, dar care nu le fu mirarea, când el rămase nemișcat, cu gâtul scos înainte, ascultând cu atenție și cu buzele strânse; se părea că el ar fi știut totul dinainte, iar acum con-

trola numai ceea ce i se spunea. Parcă în acel ceas scurt de nebunie, când cu părul vălvoi și cu privirile ațintite la stâlpul de foc, venea în căruță într'o goană năstrușnică, — ar fi priceput totul: și cauza focului și aceea că toată averea și preoteasa aveau să-i piară în flăcări, și că numai idiotul și Nastia aveau să fie salvați. Un moment, el rămase tăcut, cu ochii în jos, — apoi lăsând capul înapoi, hotărît și drept, se îndreptă prin mulțime către casa diaconului unde găsisse adăpost preoteasa muribundă.

— Unde e ea? — întrebă el răstit pe oameni.

Ei îi arătară în tăcere. El se aplecă deasupra acelei masse de carne, fără formă, ce suspina, și văzu o bășică albă și transfigurată, în locul feței atât de scumpe și de apropiate; îngrozit, își acoperi fața cu mâinile. Preoteasa se mișcă nervos; pe semne își venise în fire și voia să spue ceva, dar în loc de cuvinte îi ieșiră din gâtlej niște gemete surde. Părintele Vasile își luă mâinile depe față; — nu se vedeau lacrimi în ochii lui, iar fața îi era severă și aprinsă ca fața unui profet. Când a început să vorbiască, răspicat și tare, cum se vorbește cu cei surzi, în vocea lui se vedea o credință puternică și nestrămutată. Nu era în ea ceva omenesc și care să se simtă în tăria expresiunilor; așa putea grăi numai acel ce era în imediata apropiere a lui Dumnezeu.

— În numele lui Dumnezeu — mă auzi? stri-

gă el. — Eu sunt aici, Nastia. Aici lângă tine. Și copiii sunt aici. Uite-l pe Vasile. Uite-o pe Nastia. Fața desfigurată și nemișcată a preotesei, nu arăta dacă aude ea ceva sau nu. Iar părintele Vasile ridicând glasul se adresă din nou acelei masse informe de carne.

— Iartă-mă, Nastia. Eu te-am omorît fără să ai vreo vină. Eu te-am omorît. Iartă-mă unica mea iubire și binecuvântează pe copii întru inima ta. Iată-i: iată pe Nastia, iată și pe Vasile. Binecuvântează-i și du-te în pace. Nu-ți fie frică de moarte. Dumnezeu te-a ertat, căci Dumnezeu te iubește și-ți va da odihnă. Du-te în pace. Acolo îl vei vedea pe Vasile. Mergi în pace.

Toți au plecat de acolo tânguindu-se și plângând și au luat cu dânșii și pe idiot. A rămas numai părintele Vasile cu muribunda s'o păzească în scurta noapte de vară ce avea să vie și în apropierea căreia, odinioară, preoteasa nu credea.

El se puse în genunchi lângă muribundă și cu tot mirosul acela de carne arsă, începu să plângă, iar lacrimile îi curgeau șiroaie. El o plângea pe dansa, cea tânără și frumoasă, care aștepta increzătoare bucuriile vieții și desmierdările lui; pe ea, aceia care și-a pierdut fiul; pe ea, acea femeie nebună și de compătimit, cuprinsă de groază și alungată de stafii; el o plângea pe aceea, care supusă și blândă îl aș-

tepta în poartă în amurgul serilor de vară. Dar trupul ei lipsit de desmierdări a fost ars de foc și de aceia miroase așa. Părintele Vasile se uită sălbatic cu ochii împainjeniți și se sculă. Era o liniște adâncă — o liniște ca în apropierea morții. El se uită la nevastă-sa: ea era nemișcată asemenea unui cadavru, iar toate cutele hainelor și ale acoperământului păreau săpate în piatră rece; uneori înceta strălucirea culorilor vii ale vieții, schimbându-se parcă în niște vopsele artificiale.

Și preoteasa muri.

Pe fereastra deschisă răsufla sufletul nopții calde și liniștite, iar undeva, departe, întrerupând liniștea adâncă, greerii țărâiau melodios. Lângă lampă se zbăteau în tăcere fluturii de noapte ce au năvălit prin fereastra deschisă, cădeau și se ridicau din nou cu mișcări strâmbe și bolnăvicioase, îndreptându-se către lumină, ba pierzându-se în întuneric, ba albind iarăși, ca niște fulgi zburători de zăpadă.

Preoteasa murise.

— Nu! Nu! — spuse popa tare și speriat, — Nu! Nu! Eu cred. Tu ai dreptate. Eu cred.

Apoi căzu în genunchi și cu fața lipită de podele, între bucăți de vată murdară și gânduri — ar fi vrut parcă să se prefacă în praf și să se amestece cu pământul. Plin de bucuria fără margini a umilinței și alungând din cuvinte „eul” său, el spuse:

— Cred!

Și iarăși începu să se roage fără cuvinte, fără gânduri, rugăciune a trupului său muritor, ce prin foc și moarte a cunoscut apropierea neînțeleasă a lui Dumnezeu. Începu a nu-și mai simți viața — parcă s'ar fi rupt legătura dintre corp și suflet și liber de tot ceea ce e pământesc, liber de sine chiar, i se ridică sufletul în înălțimile misterioase și nevăzute. Grozăvia îndoelilor și a gândurilor chinuitoare, mânia și strigătul îndrăzneț al mândriei omenești — totul căzuse în gol, împreună cu trupul schilodit; numai spiritul ce a rupt cătușele tari ale eului, trăia o viață de contemplare mistică.

Când se ridică părintele Vasile, era lumină și o rază de soare se proiecta ca o pată roșie pe vestmintele împietrite ale răposatei. Lucrul acesta îl miră mult, iar din cele petrecute în timpul nopții nu-și amintea decât de fereastra întunecată și de fluturii ce se zbăteau în jurul lămpii. Câțiva fluturi arși zăceau ca niște grămezi cenușii lângă lampa care tot mai ardea cu lumină gălbuie și abia vizibilă; unul fumuriu, cu un cap mare era încă viu, dar n'avea putere să zboare și umbla fără ajutor pe masă. Probabil că avea dureri și doria acum noaptea cu întunericul ei, dar de pretutindeni venia numai lumina nemiloasă, ce îi distila trupul mic, născut parcă

numai pentru întunericul nopții. Incepu cu disperare să dea din aripile-i scurte și arse, dar nu se putu ridica și începu din nou să se miște, șovăind și căzând pe o parte.

Părintele Vasile stinse lampa, aruncă pe fereastră fluturele care se zbătia și apoi voios ca după un somn lung și înviorător, refăcut și liniștit se duse în grădina diaconului. Acolo el umblă mult timp pe cărarea dreaptă, cu mâinile la spate, atingând cu capul crengile joase ale merilor și cireșilor, gândindu-se.

Soarele începu să-i încălzească creștetul printre copaci și când se întorcea, o văpaie de lumină i se revărsa în ochi și îl ardea; merele mâncate de omidă cădeau lovindu-se surd, iar sub un cireș scurma o cloșcă cu vreo duzină de pui galbeni încă în puf, — dar el se gândia mereu și nu observa nici soarele, nici căderea repetată a merelor. Gândurile ce-i treceau prin minte erau minunate de clare și curate ca aerul dimineții și cu totul noi: asemenea gânduri nu avusese el niciodată, el, acel ce întotdeauna era chinuit de gânduri grele. El se gândea, că acolo unde vede numai haos, acolo era arătată, de o mână puternică, calea cea dreaptă. Prin mulțimea nenorocirilor, zmulș cu forța de casă, de familie, de grijile zilnice ale vieții — mâna puternică îl călăuzia către un mare țel, către un mare sacrificiu. Din toată viața lui, Dumnezeu a făcut un pustiu, dar nu numai pentru

ca el să nu rătăcească pe căile strâmbe și amăgitoare, cum rătăcesc oamenii, ci pentru ca să-și găsească în pustietatea aceasta, o nouă îndrumare. Stâlpul de foc și fum de eri, — n'a fost oare acel stâlp de foc ce arăta Evreilor calea, în deșertul nemărginit? Și el se gândia: „Doamne, îmi vor ajunge oare puterile mele slabe?” — dar răspunsul îi era flacăra ce-i lumina sufletul ca un soare nou.

El e ales!

El e ales pentru o cauză necunoscută și pentru un sacrificiu, el, Vasile Fiveischi, acela care se plângea ca un nebun de soarta sa. El e ales! Măcar de s'ar prăbuși pământul sub picioarele lui și de l-ar privi iadul cu ochii lui înșelători — el nu va crede nici iadului. El e ales! Și nu e tare despre asta pământul sub picioarele lui?

Părintele Vasile se opri și trânti cu piciorul. Cloșca cloncâni speriată, chemându-și puii. Unul dintre ei, fiind mai departe, pe când a-lerga grăbit la chemarea mamei, se simți ridicat de niște mâini mari și fierbinți. Părintele Vasile, zâmbind, suflă deasupra puiului, cu o suflare caldă, strânse ușor mâinile, ca un cuib, îl strânse apoi la piept și iarăși începu să umble pe cărarea lungă și dreaptă.

— Care-i cauza? Nu știu. Dar pot îndrăzni să o știu. Iată, străin de soartă, o numeam aspră și știința mea era minciună. Iată, m'am gândit să dau naștere unui fiu — dar un

monstru fără chip a intrat în casa mea. Iată, mă gândisem să-mi vând averea și să părăsesc casa, dar ea m'a părăsit mai înainte arsă de focul ceresc. Și asta, — e știința mea! Dar ea, — cea mai nenorocită femeie, blestemată până și în rodul pântecelui, care și-a plâns toate lacrimile, speriată de toate grozăviile? Iată, aștepta pe pământ o nouă viață, deși plină de amărăciuni, — dar acum ea zace acolo, moartă; iar sufletul ei râde acum, numindu-și știința, minciună... El știe! El mi-a dat mult: El m'a făcut să văd viața și să simt nenorocirea și prin chinul meu să pătrund în durerile oamenilor. El m'a făcut să simt marea lor așteptare și tot de la El am învățat să-i iubesc. Au, nu așteaptă și nu iubesc ei? Iubiții mei, frați! S'a îndurat Dumnezeu și de noi, a venit și pentru noi clipa milostivirii cerești...

El sărută capul pușorului, apoi continuă:

— Calea mea! Dar oare se mai gândește la cale săgeata zvârlită de un arc puternic? Ea săgetează îndreptându-se spre țintă, — roabă voinței ce a trimis-o. Mi-e dat să văd, mi-e dat să iubesc — și ceeace va ieși din vederea și din iubirea asta, aceia va fi voia Lui sfântă, — calea mea, — sacrificiul meu! Moleșit de căldura mâinilor, pușorul închise ochii și adormi, — iar popa zâmbi.

— Iată, dacă ași strânge numai mână, el ar muri. El stă în mâinile mele, la pieptul

meu și doarme liniștit. Dar eu oare — nu sunt în mâinile Lui? Indrăzni-voiu eu a nu crede în milostivirea dumnezeiască, când acesta crede — în mila omenească, în inima mea omenească?...

El râse încet, descoperindu-și dinții negri, iar zâmbetul i se risipi pe fața aspră, împărăștiindu-se în miile de zbârcituri luminoase, întocmai ca și cum o rază solară s'ar fi jucat deasupra unei ape întunecoase. Gândurile mari i se duseră, speriate de bucuria omenească și multă vreme fu numai bucurie, numai răs, lumină de soare și pușorul drăgălaș care dormea.

Dar iată că i se întinseră zbârciturile, fața redeveni severă și ochii îi străluciră cu înflăcărare. Ceva mare, ce se numia minune, s'au pus înaintea lui. Iar gândurile lui omenești, n'au îndrăznit să privească acolo. Acolo era hotarele cugetării. Acolo, în adâncimile acelea fără fund și luminate de un soare neclar, se desemna lumea cea nouă, ce nu era pământ. Lumea iubirii, lumea dreptății dumnezeiești, lumea chipurilor luminate, fără frică și nescătuite de foame și de boli. Ca un briliant enorm strălucia lumea asta nouă, în adâncurile fără fund și puțin luminate de soare și era dureros și grozav să te uiți la el cu ochi omenești. Plecându-și capul supus, părintele Vasile murmură:

— Doamne, făcă-se sfânta Ta voie!

În grădină începură a se arăta oameni: diaconul, nevastă-sa și alții. Văzându-l de departe, ei dădură veseli din cap și se îndreptară grăbiți către dânsul, dar apropiindu-se își mai răriră pașii, apoi s'au oprit încremeniți, cum se opresc oamenii înaintea focului, înaintea apei care se zbate sau înaintea privirei liniștite a unui nebun.

— Ce vă uitați așa la mine? — întrebă stânjenit părintele Vasile.

Dar ei nu mișcau, ci-l priviau în tăcere. Înaintea lor stătea un om necunoscut, înalt și straniu, iar ceva puternic și liniștit îi despărțea de el. Era negru și livid ca o umbră din altă lume, iar prin zbârciturile feței se risipea un zâmbet, ca și cum soarele s'ar fi jucat pe suprafața unei ape. În mâinile-i mari, ținea stângaci un pușor.

— Ce vă uitați așa la mine? — repetă el zâmbind, — de parcă aș fi o minune?

IX.

În curând toți au observat că părintele Vasile Fiveischi, a aruncat dela el ultimele legături ce-l mai puteau lega de trecut și de grijile vieții. Înțelegându-se iute prin scrisori cu soră-sa, care locuia la oraș, o trimise la dânsa pe Nastia; o trimise fără întârziere, de teamă să nu renască puternica iubire părintească, care l-ar fi răpit celorlalți oameni.

Nastia plecă fără bucurie și fără regret; ea era mulțumită numai în adâncul sufletului că maică-sa murise și-i părea rău că n'a ars și idiotul. Așezându-se în căruță, îmbrăcată într'un palton de modă veche, prefăcut din cel al maică-si, cu o pălărie de copil, ce-i sta numai pe vârful capului, ea semăna mai mult a fată bătrână decât a copilă; uitându-se indiferentă la diaconul care se tot învârtea în jurul ei, cu ochii lui ca de lup, ea îi spuse cu o voce slabă ca a lui taică-său:

— Lasă, părinte diacone, că stau bine. Rămâi sănătos, tătucule!

— Drum bun, Nastenca! Vezi de învață, nu te lăsa!...

Și căruța porni, scuturând-o pe Nastia, care se îndreptă imediat ca un băț, așa că nu se lăsa în părți la sdruncinăturile căruței, ci numai săria în sus. Diaconul scoase basmaua ca s'o agite, dar Nastia nu s'a mai uitat în urmă; apoi, clătinând din cap, diaconul își șterse nasul cu ea și o vârî în buzunar, scoțând un oftat prelung. Și așa plecă ea, pentru ca să nu se mai întoarcă niciodată în Znamensc...

— Ați face bine, cinstite părinte Vasile, să vă trimiteți și fiul undeva. O să vă vie greu numai cu servitoarea. E proastă baba, — și cam surdă, spuse diaconul când căruța nu se mai vedea.

Părintele Vasile îl privi gânditor.

— Să arunc păcatul meu, oamenilor? Nu,

diacone. Păcatul meu — trebuie să mi-l ispășesc. Vom trăi cum vom putea, eu bătrân și el micuț, — nu-i așa părinte? El zâmbi prietenos și nevinovat, dintr' o cauză pe care numai el o cunoștea și îl bătutu pe diacon ușor, pe umărul stâng. Pământul ce-l avea, îl dădu epitropiei, reținându-și o mică sumă de bani, pentru întreținerea lui „de văduv”, cum o numea el.

— Dar, poate nici pe aceștia n'o să-i mai iau, spuse el zâmbind vesel și nevinovat, dintr'un motiv pe care numai el îl știa. Apoi, mai făcu o ispravă; îl tocmi pe Mosiaghin, care murea de foame, argat la Ivan Porfirici. Acesta, după ce îl alungase odată, când Mosiaghin veni cu rugămintea de a-l primi, după ce vorbi în urmă cu popa, nu numai că-l primi, dar îi trimise chiar părintele Vasile un lemn pentru construcția casei. Nevesti-si, care totdeauna era îngreunată și tăcută, îi spuse:

— Adu-ți aminte de vorbele mele: popa ăsta e un om de ispravă!

— De ce ispravă? îl întrebă ea indiferentă.

— Vei vedea! Numai că, ar fi mai bine să tac.

Apoi... — el privi pe fereastră la drumul întins ce ducea în orașul guberniei. Și, nu se știe de unde, poate că dela vorbele misterioase ale epitropului, sau din alte părți, — se zvoni prin sat și prin împrejurimi, lucruri

neliniștitoare despre popa din Znamensc. Ca fumul unei păduri depărtate, în flăcări, se împrăștiară zvonurile, fără ca cineva să poată surprinde originea lor; ci numai uitându-se unul la altul și la soarele care începea să apună, oamenii înțelesesă că a venit ceva nou, neobișnuit și îngrijitor.

Pe la mijlocul lui Octombrie, casa cea nouă era aproape gata, fiind acoperită și terminată numai o jumătate; cealaltă jumătate era fără ferestre și se ținea, de partea acoperită, ca un schelet de un om viu, iar noaptea părea părăsită și cutreerată de stafii. Mobilă nouă, nu-și făcu părintele Vasile: între pereții goi de bârne, ale celor patru odăi, erau două scaune, o masă și paturile. Servitoarea cea surdă făcea rău focul și întotdeauna eșia fum și miros, din care pricină aveau adeseori dureri de cap. Și era frig. În timpul gerurilor mari, geamurile se acopereau pe dinăuntru cu un strat de gheață, iar în casă domnea o semi-lumină rece; depe pervazurile înghețate de la începutul iernii, se scurgeau, când se mai încălzea în casă, pârâiașe de apă. Chiar țăraniii cei mai proști, când veniau cu treburi la popă, se uitau cu coada ochiului la sărăcia locuinței lui, iar diaconul o numea „bojdeucă blestemată”. Când părintele Vasile intră pentru prima dată în casa cea nouă, se plimbă mult timp vesel prin camerele pustii,

și reci ca o magazie și spuse satisfăcut idiotului:

— O s'o ducem noi bine, aici, Vasile

Idiotul își muie buzele cu limba-i lungă ca de animal și scoase niște sunete tari:

— Gu-gu! Gu-gu!

Și era vesel și râdea. Dar repede, simțind frigul, singurătatea și plictiseala locuinței părăsite, se mânie, începu să strige și să se bată peste fălci, apoi încercă să se dea jos, însă căzu și se lovi rău. Uneori cădea într'o stare de înțepenire, asemenea unei gândiri strașnice. Ținând capul între degetele-i subțiri și lungi și scoțând limba, ochii lui priviau nemișcați de sub sprincenele de fiară. În momentele acestea, părea că nu e idiot, ci că se gândește la ceva diferit de gândurile obișnuite ale oamenilor; părea că el deține o taină la care nu se gândiseră încă nimeni dintre ei. Uitându-te la nasul lui lat, cu nări mari, la ceafa lui ce printr'o linie cobora la spate, — îți făcea impresia că dacă ar avea picioare tari și iuți, ar fugi în pădure și ar trăi acolo o viață păduralnică, plină de mistere, de jocuri, și de înțelepciune de pădure.

Împreună cu el, veșnic singur, veșnic asurzit de strigătul lui răutăcios și urmărit de privirile lui, trăia părintele Vasile aceeași viață tainică a sufletului, lepădat de trup. El voia să fie curat pentru marea lui cauză, pentru

marea jertfă nevăzută și pentru asta el făcu din zilele lui o rugăciune neîntreruptă, o rugăciune fără cuvinte. După moartea preotesei, el ținu un post sever: nu bea ceai, nu mânca carne, nici pește și în zilele de post, Miercuri și Vineri, se hrănea numai cu pâine muiată în apă. Și cu o severitate inexplicabilă ca și cum s'ar fi răzbunat, el impuse și idiotului acel post sever, care îl chinuia și îl făcea să sufere ca un animal flămând: striga, se sgâria și chiar plângea cu lacrimi dure-roase de câine ce nu putea dobândi nici o bucățică mai mult. Cu lumea cealaltă se vedea foarte rar și numai atunci când îl sileau treburile, grăbindu-se întotdeauna să se întoarcă la rugăciunile lui.

Când obosea — se așeza și citea din Evanghelie, din Faptele Apostolilor și din Viețile Sfinților. De obicei slujba bisericească o făcea numai sărbătoarea — dar acum zilnic și desdedimineată săvârșia Sfânta Liturghie. Bătrânul diacon nu vru să slujească cu el și îl ajuta numai un cântăreț, un moșneag murdar și bâlbâit, care fusese depus de multă vreme din treapta diaconiei din pricina beției.

Încă pe întuneric și tremurând de frigul dimineții, părintele Vasile se gătea să meargă la biserică. Nu era mult de mers și totuși trecea multă vreme: adesea viscolea peste noapte și se îngrămădeau troiene pe drum,

iar picioarele i se afundau și mergeau greu prin desimea zăpezei. În biserică nu se făcea focul și era un frig ce te îngheța — un frig uscat cum e iarna în casele nelocuite; când respirai eșiau aburi, iar pielea se lipea de obiectele de metal.

Cântărețul care era și paracliser, făcea pentru popă focul într'o sobușoară, pe tabla căreia își încălzea mâinele părintele Vasile, căci altmintreli nici n'ar fi putut ține crucea în mână. În timpul acesta el glumea cu bătrânul, privitor la frig și la sudoarea țigănească, iar cântărețul îl asculta răbdător și liniștit; din cauza nesfârșitelor beții și din pricina frigului, nasul cântărețului era totdeauna roșu, iar bărbia cu țepi, pe care o mai răsese de câteva ori de când a fost depus din treaptă, se mișca ritmic, ca și cum ar fi mestecat ceva.

Apoi, părintele Vasile se îmbrăca într'un felon, ponosit, pe care îl purtaseră mai multe generații de preoți și aruncând câteva fărâmituri de tămâie, în cădelniță, începea să se miște hotărît prin semiîntunericul bisericii, abia văzându-se unul pe altul și ca niște orbi în locuri cunoscute, începeau slujba. Două lumânări de ceară — una la strană, cealaltă la catapeteazmă în fața icoanei Mântuitorului — mai alungau întunericul; flacăra lor ascuțită se mișca într'o parte și alta, supunându-se mișcării acestor doi oameni ce nu se grăbiau de loc.

Slujiau mult, citeau rar și tare; fiecare cuvânt pronunțat, tremura și răsuna apucat de ecoul rece al bisericii pustii. Și erau acolo numai ecoul, întunericul și doi oameni cari slujeau lui Dumnezeu; și încetul cu încetul începea să se aprindă ceva în pieptul bătrânului și bețivului cântăreț. Incordându-și auzul, el căuta cu atenție să prindă fiecare cuvânt al popii și iarăși începea să miște bărbia cu țepi aspri; apoi, simția cum i se risipește bătrânețea vițioasă, simția cum i se duce departe toată viața cea posomorită, — și simțea că ceeace-i vine în schimb, era ceva cu totul neobișnuit și vesel până la lacrimi. Adesea la stihurile lui, nu venea din altar răspunsul; domnea o liniște profundă, iar limbile galbene ale lumânărilor se mișcau încet; într'un târziu îi răspundea un glas din depărtare, plin de bucurie și de lacrimi. Și iarăși începeau să se miște în semiîntuneric două figuri negrăbite, iar flacăra lumânărilor se mișca cu aceeași încetineală.

Când se lumina, slujba era terminată și părintele Vasile zicea:

— Ia te uită Nikon, cum s'a încălzit. Dar din gura lui eșiau aburi. Sbârciturile feței lui Nikon se roșiau; apoi, sever și ispititor se uita la popă și-l întreba cu neîncredere:

— Dar mâine, o să slujim? Poate că nu scrie la tipic?!...

— Cum de nu, Nikon, o să slujim!

În urmă, conducea respectuos pe popă la ușa, și se ducea și el apoi la căsuța lui de lângă biserică. Acolo, lătrând și gudurându-se îl întâmpina o harmalaie de câini mari și mici; înconjurat de ei ca de niște copii, el îi hrănea și îi desmierda, gândindu-se la popă. Se gândia la popă — și se mira. Se gândea la popă — și zâmbea, fără să deschidă gura și întorcându-și fața dela câini, ca nu cumva ei să-i vadă zâmbetul. Se tot gândea, gândea — până noaptea târziu. Iar dimineața, aștepta — nu l-o amăgi popa, n'o ceda el oare întunericului și gerului. Însă popa venea, degerat dar vesel și iarăși dela gura sobei ce era în fundul bisericii întunecoase venia fășia roșie de lumină, iar pe ea se proiecta o umbră neagră.

La început, mulți auzind de ciudățeniile popii, veniau numai ca să-l vadă și se mirau. Unii dintr'înșii îl găsiu nebun; alții se umileau și plângeau, dar erau și de acei în inima cărora creștea o neliniște mare. Iar asta pentrucă în privirea lui deschisă, luminată, ei vedeau licărirea unui mister adânc, plin de răzbunări neînțelese și de prevestiri rele.

Dar în curând, curioșii l'au părăsit și pentru multă vreme biserică a rămas pustie în orele dimineților întunecoase și nimeni nu tulbura liniștea celor doi oameni care se rugau. Mai trecu o bucată de vreme — și la vosgla-surile popii, începeau să vină din întunericul

bisericii, niște suspine timide; genunchii unei ființe se izbeau surd de podele; buzele cuiva șopteau; mâinele cuiva așezau două capete de lumânare, părând astfel ca un brăduț tinerel în mijlocul unei păduri tăiate.

Incepură să se audă zvonuri ciudate. Despre asta se vorbea pretutindeni unde erau doi oameni adunați și toți rămâneau cu o frică neînțeleasă, cu o nădejde și cu o așteptare. Toți vorbeau puțin; erau mohoriți, mai mult dădeau din cap și oftau, căci în gubernia învecinată, la câteva sute de verste de Znamensc, se auzise că un om necunoscut a început să predice cu tărie despre „credința cea nouă”, dar în curând totul se pierdu în tăcere. Însă vestea tot a rămas vie — ca vântul, ca nouri, ca mirosul de fum al unui incendiu de pădure.

Mai târziu, când zvonul pătrunse în oraș — îi venia parcă greu să se strecoare printre pereții de piatră, printre străzile sgomotoase. Se vorbea că cineva s'a lăsat ars de bună voie și că a luat naștere o nouă sectă. Într'ozile au venit în Znamensc funcționari în uniformă, dar n'au găsit pe nimeni, iar casele și fețele blânde ce le întâlneau ici și colo, nu le spuseră nimic — și ei au plecat înapoi în sunetul clopoțelilor dela troică.

După descinderea asta, versiuni felurite au început să se audă, — iar părintele Vasile Fiveischi, săvârșea neștiutor slujba în fiecare dimineață.

X.

Părintele Vasile își petrecea nopțile lungi de iarnă în tovărășia idiotului, închis parcă într'o cușcă cu pereți albi și cu tavan din bârne de brad.

El mai păstra încă din trecut iubirea de lumină — și pe masă, încălzind odaia, ardea o lampă mare cu glob. Geamurile înghețate, acoperite cu un strat de brumă, străluceau la lumină și erau opace ca pereții ce despărteau pe oameni de întunericul nopții. Ca o sferă infinită el înconjura casa, apăsa deasupra, căuta o deschizătură pe unde să-și poată introduce ghiara-i neagră, dar nu găsea. Și noaptea se sbătea la ușă, pipăia pereții cu mâinile-i moarte, sufla ger, ridica cu mânie miliarde de fulgi de zăpadă, aruncându-i cu furie în geamuri, — apoi, fugea zăpăcită în câmp, cânta și se arunca asupra zăpezii, îmbrățișând, în formă de cruce, pământul înghețat. Se ridica, se așeza iarăși jos și privea prelung și mut prin ferestrele luminate, scrâșnind din dinți. Și iarăși se arunca furioasă asupra casei, vuind în coș ca un răcnet sălbatic săturat de răutate, de mânie și de înșelăciune: ea nu avea copii, căci i-a omorît și i-a îngropat în câmpiile nesfârșite...

— Viscolește, — spunea părintele Vasile ascultând și iarăși își lăsa ochii pe carte,

În sfârșit ea găsi locul căutat. Căldura lămpii, topi un locușor în geamul înghețat, unde strălucea sticla udă și ea se uita de afară pe aici cu ochiul ei incolor.

Sunt doi, doi, doi... Pereții goi, cu picături strălucitoare de păcură, pustietatea luminoasă a aerului și oamenii. Sunt doi.

Plecându-și craniul său mic și îngust, idiotul lipia cutiuțe de carton: le ungea cu gume-rabică, ținând pensula de vârf, tăia hârtie și fiecare sunet al foarfecilor răsuna ascuțit și strident prin camera pustie. Cutiile erau prost făcute, murdare, cu bucăți de hârtie eșite în afară, dar el nu știa asta, ci-și continua fabricarea. Câteodată își ridica capul și cu o privire fixă ce-i țâșnea de sub genele de fieră, se uita în spațiul luminat al încăperii. Acolo, se mișcau, se zbăteau, se învârteau zgomote nelămurite. Scârțaituri, trântituri, răcnete și izbucniri de râs și un gemăt prelung. Toate acestea se petreceau deasupra lui, îi acopereau fața cu o pânză de păianjen și îi intrau în cap, — toată larma asta nelămurită, toate gemetele acestea prelungi. Iar omul din fața lui, era nemișcat și tăcut.

— Buf! — mugi copacul bătrân din curte și părintele Vasile își ridică tresărind ochii de pe paginile albe. Atunci văzu el iarăși, pereții goi, ferestrele înghețate, ochiul incolor al nopții și pe idiot încremenit cu foar-

fecele în mâini. Apoi totul se pierdu din nou, zbură ca o nălucă — și iarăși se deschise în fața ochilor aplecați lumea nepătrunsă a minunii, lumea iubirii, a îndurării și a jertfei sublime.

— Pa-pa! murmură idiotul, cuvântul de curând învățat, uitându-se pe sub sprincene, răutăcios și neliniștit la tată-său. Dar omul nu-l asculta, ci tăcea, iar fața lui era luminată. Gândurile lui erau lucitoare ca soarele nebuniei; el credea — cu credința acelor martiri ce se urcau pe rug ca pe un tron de cinste și mureau binecuvântând. Și el iubea, — cu o iubire uriașă pe atotputernicul, pe acela ce cârmuiește legile vieții și ale morții, fără să știe chinurile și neputința tragică a iubirii omenești.

Bucurie, bucurie, bucurie!

— Pa-pa! Pa-pa! murmură încă odată idiotul, dar neprimind nici un răspuns, își căută iar de lucru cu foarfecele. Dar îndată le lasă — și ațintindu-și ochii în vag, ciulind urechile mari, se silea răbdător să prindă sunetele. Sgomot și învălmășeală, țipete și fluere. Și râset. Intunericul se juca. Se așeza pe brânci, se zbânțuia, se arunca în zăpadă și încet se ascundea în unghere și săpa acolo mormânt, — pentru înstrăinații... Se ridica cu bucurie în sus, întinzându-și aripile mari și negre, privind în jos; apoi cădea cu iuțeală și învărtindu-se venea la ferestrele înghețate, — cu

chiot și vuet. Alerga după firele de zăpadă, — cari palide de frică, fugeau în tăcere.

— Pa-pa! — strigă deodată idiotul cu tărie. — Pa-pa!

Omul auzi și-și ridică capul acoperit cu păr negru, sur pe alocurea. Pentru moment, apărură în fața lui: pereții goi, fața speriată și răutăcioasă a idiotului și vuetul viscolului care se întăria, — iar toate acestea îi umplură sufletul cu o bucurie nespusă. Se săvârșește, — s'a săvârșit!

— Ce e Vasile? De ce nu lipești? — lipește!

— Pa-pa!

— De ce te tulburi? Viscolește? Da, da. Viscolește...

Părintele Vasile își lipi fruntea de geam, — ochi în ochi cu noaptea uriașă — și privi. Apoi șopti îngrozit:

— De ce nu trage clopotul? Dacă s'o fi rătăcit cineva prin câmpie?

Intunericul plângea. Prin câmpie, prin câmpie, prin câmpie?...

— Ascultă Vasile. Mă duc la Nikon. Mă întorc îndată.

— Pa-pa!

Ușa se deschise, lăsând să intre larma de afară. Ea se strânse la ușă, — dar acolo nu era nimeni. E lumină și pustiu. Ea începu să se îndrepte către idiot — pe jos, pe tavan, pe pereți — se uită în ochii lui

de fiară, șopti ceva, râse — și începu să joace. Intâi mai încet apoi mai repede. Se gonia prin odaie, sărea în sus, se izbia; făcu o șotie în camera vecină, căzu și plânse. Nu e nimeni. Lumină și pustiu. Nu e nimeni...

— Bo-o-m! — De undeva de sus, căzu prima lovitură grea de clopot, alungând larma de afară, care fugi speriată. Bo-o-m! — căzu a doua lovitură surdă și tăioasă: parcă vântul ar fi pătruns în gura clopotului și înăbușit, suspina. Larma iernii fugi.

— Iată-mă-s și eu! spuse părintele Vasile, intrând. Era, tot, acoperit de ninsoare și tremura. Degetele-i roșii și degerate nu mai puteau întoarce pagina. El suflă în mâini, le frecă și din nou se auzi filuitul paginelor, apoi totul dispăru: pereții goi, masca hidoasă a idiotului și sunetele surde ale clopotului. Fața lui strălucia din nou, cuprinsă de o bucurie nebună. Bucurie, bucurie, bucurie!

— Bo-o-m!

Intunericul se juca cu clopotul. Prindea sunetele lui surde și groase, le înconjura cu chiuituri și fluere, le arunca — le arunca în câmp, le îngropa în zăpadă și asculta, plecând capul pe o parte. Și din nou începu să fugă înaintea nouilor sunete, neobosit și șiret, — ca un drac.

— Pa-pa! — strigă idiotul aruncând jos foarfecele, care făcură un zgomot tremurat.

— Ce este? Liniștește-te!

— Pa-pa!

Urmă o tăcere; nu se mai auziau decât șueratul viscolului și loviturile rare și surde ale clopotului. Idiotul întoarse cu greu capul și picioarele-i subțiri și fără viață, cu degetele-i îndoite, se mișcă slab, încercând să fugă și strigă:

— Pa-pa!

— Ei, bine, încetează! Ascultă ce îți voi citi...

Părintele Vasile întoarse pagina și începu să citească cu glas tare și sever ca în biserică: „Și trecând, a văzut un om orb din naștere”... El ridică mâna și îngălbenind se uită la Vasia.

— Înțelegi? Orb din naștere. Nu văzuse încă soarele niciodată și nici fețele prietenilor și ale celor de aproape. A venit în lume — și l-a cuprins întunericul. Sărmane om! Orbule!...

În vocea popii răsuna o puternică credință și bucuria izbăvirii. El tăcu și se uită cu o privire zâmbitoare, părând că nu voia să se despartă de acest om sărman, care era orb din naștere, care nu văzuse fața prietenului și care nu se gândia cât de aproape era de el mila dumnezească. Mila și compătimirea — și compătimirea!...

— Bo-o-m!

— Ei, ascultă, fiule: „și l’au întrebat ucenicii lui: Rabbi, cine a greșit: el, sau pă-

rinții lui, de s'a născut orb? Iar Isus a răspuns: n'au greșit nici el, nici părinții lui, dar s'a născut pentru aceia ca să se arate prin el lucrurile Domnului”.

Glasul popii deveni mai tare și cuvintele lui umpleau casa goală. Iar ecoul dinăuntru întrecea zgomotul și flueratul de afară și loviturile surde și rătăcitoare ale clopotului. Glasul de foc, ochii strălucitori, zgomotul și flueratul, îl înveseleau pe idiot. El se lovia peste urechile mari, mugia, iar din gură îi curgea salivă pe bărbie.

— Pa-pa! — Pa-pa!

— Asculta, ascultă. — „Eu trebuie să fac lucrurile celui ce m'a trimis pe mine, cât este ziuă; căci va veni noaptea când nimeni nu mai poate lucra”. — „Până ce sunt în lume. — Eu sunt lumina lumii”. În veacul veacurilor, în veacul veacurilor!... — el striga nopții și viscolului vorbele triumfătoare: — În veacul veacurilor!...

Sunetele clopotului chemau pe cei rătăciți și în neputință glasul lui bătrân plângea.

Iar întinericul se legăna în sunetele lui negre și oarbe, cântând: sunt doi, doi, doi! Și năvăli asupra casei, căutând să pătrundă prin ușile și ferestrele ei și vuind: sunt doi, doi, doi!

Părintele Vasile îl asculta indiferent, apoi întreabă sever pe idiot:

— Tu ce tot mormăești acolo?

Idiotul tăcu, privindu-l încă odată cu neîncredere; părintele Vasile continuă:

— „Eu sunt lumina lumii. Zicând acestea, El scuipă jos, făcu tină și unse cu ea ochii orbului, — și i-a spus lui: du-te de te spală în scaldătoarea Siloamului, (ce se tâlcuește: trimis). Iară ducându-se și spălându-se, se întoarse văzând!...”

— Văzând, Vasia, văzând! — strigă popa mânios și ridicându-se din loc, începu să se plimbe agitat prin odaie. Apoi oprindu-se în mijlocul ei, strigă:

— Cred, Doamne! Cred!...

Și se făcu liniște. Un răs tare rupse deodată tăcerea, îl lovi pe popă în spate, ceace-l făcu să se întoarcă speriat.

— Ce-i cu tine? — îl întrebă el, dându-se îndărăt.

Idiotul râdea. Râsul îi tăie până la urechi masca nemișcată și din deschizătura largă a gurii, eșia râsul săltăreț:

— Gu-gu-gu! Gu-gu-gu!

XI

În ajunul Sfintei Treimi, sărbătoarea luminată și plină de bucurie a primăverii, lumea așternea nisip roșu pe cărări și prin curți. La o depărtare de vreo două verste de Znamensk, între câțiva brazi și stejari schilozi, erau niște gropi adânci, din care țărani au

cărat nisip câțiva ani dearându-l... Era pe la începutul lui Iunie și iarba crescuse până la brâu, acoperind verdeața tufarilor ce înveleau pământul cu frunzele lor late. O mulțime de flori erau în anul acela, umplând câmpul cu mireasmă, iar albinele bâzâiau alergând printre dânsele. De câteva zile, toți presimțeau și așteptau o furtună. Ea era ascunsă în aerul calm și fierbinte, în nopțile pline de năduf, iar vitele o chemau, mugind jalnic și întinzând capetele. Oamenii se simțeau neliniștiți. Aerul înfierbântat apăsa greu și presimțirile înfricoșate îi siliau pe toți să se miște, să discute tare, să râdă într'una.

Dascălul Nikon, se duse la gropi, împreună cu Simeon Mosiaghin, unul pentru a aduce nisip la biserică, celălalt, epitropului. Lui Ivan Porfirici, îi plăcea să aibă nisip cât mai mult, în fața porții și în bătătura casei; Simeon dusese o căruță, iar acum venise să încarce o alta, asvârlind cu iuțeață lopeți pline de nisip roșu și umed. Il înveseleau strașnic zumzetul albinelor, mireazma florilor și plăcerea lucrului; privea cu coada ochiului la psaltul, care tăcut și ursuz, scobeia leneș în mal, cu o lopată corogită și-i zicea:

— Ei, frate Nikon Ivanovici, cum ne mai pierdem firea în zadar...

— Ia mai zi odată, — spunea psaltul amenințându-l leneș și nehotărît, iar în timp

ce spunea, pipa i se lăsa în jos și lovia cadentat în barba-i țepoasă.

— Vezi mai bine, să nu scapi biberonul din gură! ripostă Semeon.

Nicon nu mai răspundea nimic, iar Semeon își continuă, șuerând, de săpat. În jumătate de an cât a stat la Ivan Porfirici, el s'a făcut bine, s'a îngrășat ca un pepene, iar treaba ce-o făcea nu-l prea istovea; el scurma cu iuțeala și dibăcia unei găini ce strânge grăunțele; adunând firele aurii de nisip, mișca lopata ca o limbă lată și meșteră. Groapa în care se săpase în ajun secase și Semeon se hotărî să o lase.

— Aici n'o să mai scociorăsc mult. Oare, să încerc colo? se întrebă el, uitându-se într'o peșteră mică, săpată într'un perete slab în care se distingeau mai multe straturi; apoi se îndreptă hotărît către ea.

Nicon privi peștera și se gândi: „nu s'o prăbuși oare?” Dar tăcu. Semeon îl observă și-l întrebă cu neliniște, oprindu-se pe loc:

— Ce zici, n'o să se prăbușească?

— De unde vrei să știu eu? răspunse Nicon.

În întunericul intrării ovale, ce semăna mai mult cu o gură deschisă, era ceva ademenitor, ce aștepta și Semeon sta la îndoială. Dar de sus, de unde spânzurau deasupra groapei, tufe de stejar ce își desenau pe cerul albastru frunzele tremurânde, veni un miros puternic de flori și de frunzet, ceeace-i dădu

parcă mai mult curaj și mai multă veselie. Scuipând în palme, Semeon luă lopata, dar când izbi pentru a doua oară, — se rupse ceva slab, apoi, tot peretele se lăsă în jos fără zgomot, acoperindu-l. Și numai tufa care avea rădăcinile prinse de peretele prăbușit își mișcă ușor frunzele și un bulgăre uscat de nisip căzu la picioarele lui Nikon care îngălbenise și sta așa prost și neputincios.

După două ceasuri l'au desgropat pe Semeon, mort.

Gura lui deschisă larg, era plină cu nisip; pe toată fața, în orbitele ochilor, în sprâncenele albe, în păr, în barba lui roșie ca focul, erau firișoare aurii de nisip. Și ca o sălbatică bătaie de joc, perii roșii se tot învârteau și jucau în jurul feței mortului.

Odată cu oamenii cari au venit, a alergat și fiul lui Mosiaghin, Senca. Pe el nu l-au luat în căruță și tot drumul a trebuit să a-lerge în urma cailor, așa că se auzia respirația lui grea. În vreme ce îl desgropau pe tată-său, el stetea deoparte nemișcat, pe o grămadă de lut și tot așa de nemișcați erau și ochii lui, ațintiți la muntele de nisip.

L-au pus pe mort în căruță, deasupra nisipului săpat de el, l-au acoperit cu o rogojină și au pornit încet spre Znamensc, pe drumul grunzuros de pădure; în urmă veniau printre copaci, încet și tăcuți, țărani, iar cămășile lor ardeau ca un foc roș sub razele

soarelui. Când au trecut pe lângă casa frumoasă a lui Ivan Porfirici, cântărețul a propus să ducă pe mort la el:

— A fost sluga lui, el trebuie să-l îngroape!

La ferestre, pe lângă casă, nu era nimeni, iar dugheana era încuiată cu un lacăt mare. Au bătut mult timp în porțile înalte, au sunat clopoțelul, însă nu se auzia decât sunetul lui undeva într'un colț și lătratul câinilor, dar încolo țipenie de om. În sfârșit, a eșit bătrâna bucătăreasă și spuse că stăpânul Ivan Porfirici poruncește să ducă pe mort acasă la el și să dea pentru înmormântare, pe lângă simbrie și zece ruble. În vreme ce ea vorbea cu oamenii, Ivan Porfirici câinos și speriat, se uita de după perdele la rogojina ce-l acoperea pe Mosiaghin și spuse încet nevastei:

— Ia aminte cuvintele mele: dacă mi-ar da popa un milion, nici mâinile n'aș întinde, l-ași lăsa să se usuce. E un om grozav, popa!

Și nu se știe de unde, — din cuvintele misterioase ale epitropului, dela refuzul lui de a primi pe mort, sau dintr'un alt izvor, — se răspândiră în tot satul vești înfricoșătoare. Se vorbea despre Semeon, despre moartea lui fulgerătoare și toți se gândeau la popă, fără să înțeleagă de ce și ce voiau dela el.

Când părintele Vasile se ducea să citească „stâlpii”, palid și împovărat de un gând negru, dar senin și zâmbitor, toți se dădeau

în lături dinaintea lui dela distanță și stăteau multă vreme nehotărâți, dacă să mai meargă pe ulița care păstrează urmele tălpilor lui mari. Iși aduseră aminte de incendiu și au început să vorbească despre el; apoi, rând pe rând, și-au adus aminte de preoteasa care a ars în foc, de fiul lui, de idiotul olog, iar după primele cuvinte simple și clare au început să vie fiorii groazei. O babă începu să plângă de milă și plecă; ceilalți o priviră tăcuți, apoi muți, fără să se uite unul la altul s'au împrăștiat. Copiii împărțind neliniștea celor mari, se adunau în amurg prin arii și grădini, spunându-și povești strașnice despre morți, privind speriați în lături; de multe ori răsuna în tăcerea începutului de noapte, glasul cunoscut și supărat, iar ei tot nu se hotărau să-și scoată picioarele de sub ei și să se ducă prin întuneric acasă. În cele două zile dinaintea înmormântării, mereu veniau oamenii să vadă pe mortul, care se invinețea și se umfla din pricina căldurii.

În cele două nopți dinaintea îngropării, pământul răsufă cu o duhoare groaznică, izlazurile erau fără pic de rouă și începeau să se usuce și să se înroșească sub arșița soarelui. Cerul era limpede, dar întunecos, iar stelele rare, străluceau slab; și deasupra tuturora se auzea țârăitul greerilor. Când după prima citanie de seară, părintele Vasile ieși

din casa mortului, afară era întuneric și pe ulița adormită nu se vedea nici o lumină. Copleșit de căldură, el mergea încet cu pălăria în mână, pășind fără zgomot ca pe un covor moale. Auzi deodată un sgomot de pași în urma lui și mai mult întezit de frică decât de curaj, se întoarse. Când se opri — cel ce-l urmărea neobservând, mai făcu câțiva pași înainte, dar se opri și se dădu repede înapoi.

— Cine-i? întrebă părintele Vasile. Omul tăcu, și întorcându-se repede își luă tălpășița înapoi; după o clipă întunericul nopții îl înghiți. În noaptea următoare s'a petrecut acelaș lucru. Omul acela înalt și negru mergea după popă până la poartă și după mers, după figura ce-o avea, popii i s'a părut că e episcopul Ivan Porfirici.

— Ivan Porfirici, dumneata ești? strigă el. Dar omul nu răspunse, ci se întoarse înapoi. Pe când părintele Vasile se desbrăca să se culce, cineva bătu încet în fereastră; popa eși, dar lângă casă nu era nimeni. „Ce e asta de se sbate așa, ca un spirit rău?” — se gândi părintele Vasile, pregătindu-se pentru o lungă rugăciune. Și în timp ce uitase pe episcop și noaptea, care învăluiseră pământul și casa lui — el se ruga pentru cel adormit, pentru nevasta și copiii lui, pentru rodul pământului, pentru liniștea oamenilor și pentru marea îndurare dumnezeiască. În a-

dâncimile fără fund ale abisului ce i se deschidea înainte, se proiecta o nouă lume ce nu era asemenea pământului.

În timp ce el se ruga, idiotul se coborî din așternut, întorcând cu greutate picioarele înviorate, dar încă slabe. Depe la începutul primăverii el începu să se târască și de multe ori când părintele Vasile se întorcea, îl găsea în prag, unde stătea nemișcat ca un câine la ușile încuiate. Acum, se îndrepta spre fereastra deschisă, se mișca încet, dând cu greu din cap. Ajunse; se prinse de ferestar cu mâinile lui puternice și ridicându-se în ele, se uita posomorît și lacom la întunericul nopții. Și parcă asculta ceva....

Inmormântarea lui Mosiaghin se făcu Luni, în ziua Sf. Duh; vremea se arătase de dimineață neliniștită, ca și cum groazei dintre oameni, îi răspundea o groază grea și fără formă a naturii.

Dimineața începu cu o căldură copleșitoare, încât parcă vedeai cu ochii cum se usca iarba, ca în jurul unui foc puternic. Un cer tulbure stătea aplecat deasupra pământului și tot întinsul acela albastru era străbătut de niște vine roșii. Soarele trimitea o căldură înăbușitoare și părea ciudat cum de luminează așa de strălucitor; între el și pământ spânzura parcă o perdea nevăzută, care împiedica razele curate.

Era o liniște grea; parcă cineva, însemnat și mare, se gândea, lăsând ochii în jos cu resemnare. Brazi tineri, atinși la rădăcină și veștejiți ca de-o boală, se întindeau în rânduri triste prin sat; o duioșie și o spaimă fără margini era în mersul acela fără țintă al copacilor ce se pierdeau muți, mistuiți de sete și foc. Nu proiectau nici o umbră, ca stafiile. Nisipul roșu, presărat pe drumuri, de mult se prefăcuse în praf și se amestecase cu cojile de floarea soarelui, mâncată sârbătorile, mirând ochiul și vorbind sufletului de ceva pașnic, simplu și bucuros, pe când în natură totul era trist, gânditor și înfricoșat.

În vreme ce părintele Vasile se îmbrăca în vestminte, Ivan Porfirici intră în altar. Deși fața îi era acoperită cu sudoare și cu pete roșii pricinuite de căldură, totuși i se vedea paliditatea; ochii îi erau umflați și ardeau ca de friguri; părul pieptănat în grabă și uns cu cvas, pe alocurea stătea în sus, ca și cum omul acesta n'ar fi dormit nopți de-a rândul, muncit de un gând strașnic. Părea foarte enervat și nu știa ce face; uitase și bună cuviință, nesalutând pe popă și necerându-i binecuvântarea.

— Dar ce ai Ivan Porfirici? Nu te simți bine? — îl întrebă popa cu compătimire, îndreptându-și părul de sub gulerul felonului, palid și gânditor.

Epitropul încercă să zâmbească.

— Da, nu mi-e tocmai bine. Aș vrea să vă vorbesc ceva, batiușca!

— Dumneata, erai aseară?...

— Eu. Și acum trei zile — tot eu... Iertați-mă. Eram fără nici un scop...

El răsufală greoiu și din nou, uitând iarăși orice regulă de politeță, spuse tare:

— Mă tem. De când sunt nu mi-a fost frică de nimic. Acum însă mă tem.

— De ce te temi? — îl întrebă popa mirat.

Ivan Porfirici se uită după umărul popii, ca și cum s'ar fi ascuns acolo cineva și oftă:

— De moarte...

Se uitară tăcuți unul la altul.

— Da, de moarte! Mi-a intrat în curte. E fără milă, fără îndurare, are să ne strângă pe toți. Pe toți! La mine, ertați-mă, nici o gobae nu pierrea așa din senin; spuneam să o puie în borș și atunci pierrea ea.. Dar asta ce înseamnă? Se poate asta? Ertăți-mă, dar nu mai pricep nimic. Ertăți-mă.

— Tu vorbești de Semeon?

— Dar de cine? Despre Isidor și Evstiginei? Tu, uite ce, — începu episcopul să vorbească cu brutalitate, intimidându-se de frică și de răutate: — tu lasă toate grozăviile astea, că n'ai dat aicea peste proști. Du-te cât ești teafăr și nechelfănat. Cară-te!...

Apoi, adăugă, făcând un semn energic spre ușă:

— Chiar acum!

— Ce ai? Ai inebunit?...

— Nu știi care din noi o fi nebun: tu sau eu! Ce faci tu aici în fiecare dimineață? „Mă rog, mă rog” — imită el pe un ton bisericesc. — Nu se roagă așa. Tu așteaptă și rabdă, că — „eu mă rog!” Șarlatanule, ereticule, ce vrei să faci? Uite că ți-a sunat ceasul: unde e Semeon? Spune, unde e Semeon? Dece ai pierdut pe mujic? Unde e Semeon, spune!...

El se apropie obraznic de popă — dar auzi o poruncă scurtă și severă:

— Eși afară din altar, batjocoritorule!

Roșu de mânie, Ivan Porfirici, privi de sus la popă — și încremeni așa cu gura căscată. La el se uitau niște ochi negri, adânci și misterioși, ca apele unei mlaștini; o voință puternică se sbătea în ei și un fluid ascuțit ca un paloș eșia din ei. Numai ochi. Față și trup, Ivan Porfirici nu vedea. Numai ochii mari ca peretele și ca altarul, străluceau tainic și se uitau la el poruncitor. Și parcă ars de ceva, fără să-și dea seama, el dădu din mâini și eși lovindu-se cu umărul de ușcior. Dar, tot mai simțea încă pe spinarea care se răcise, privirea acelor doi ochi negri și înfiorători, sfredelind peretele de piatră,

XII

Intrau tăcuți, abia mișcând picioarele și se așezau, unde se întâmpla — nu ca de obicei, ca și cum era ceva ne la locul lui și uricios, să te ții deastfel de obișnuințe într'o zi ca asta, când pretutindeni era neorânduială. Așezându-se, stăteau așa nemișcați și neîndrăznind să se uite în jur. Se și făcuse deja o atmosferă de nesuferit din cauza înghesuelii, iar din urmă veneau mereu alte rânduri tăcute; erau muți și așteptau posomorâți și neliniștiți, fără ca să se potoliască cu trecerea timpului; se simțiau toți cot la cot, confundați într'un singur om, ce aștepta ceva într'o pustietate fără margini. Atrăși de zvonurile ciudate, au venit oameni din sate îndepărtate, de prin alte parohii; aceștia erau mai curagioși și vorbeau tare, dar îndată amuțiau mirați și supărați, neputincioși ca și ceilalți, de a rupe lanțurile nevăzute ale tăcerii. Ferestrele mari ale bisericii erau deschise ca să intre aer și prin ele se uita cerul roșu și amenințător; el privia pe fiecare geam, aruncând în răstimpuri săgeți luminoase. În această lumină grea, dar strălucitoare, vechia catapeteasmă lucia slab, obosind ochiul prin haosul chipurilor nedeslușite și șterse. După o fereastră se înălța nemișcat un copac tânăr și o mulțime de priviri erau ațintite la frunzele lui verzi: el era pri-

etenul lor, ei erau prieteni vechi și liniștiți în mijlocul acestei tăceri, în acest haos de simțiminte, între aceste chipuri gălbăgioase.

Deasupra mirosului obișnuit din biserică, de ceară și tămâie, domnia mirosul grețos de putreziciune. Cadavrul intrase în putrefacție și era aproape imposibil să te apropii de cosciugul negru, care ascundea această massă ce putrezia. Alături stăteau numai cei patru îndurerăți: văduva și cei trei copii, cari deși simțiau mirosul, nu voiau să creadă și poate că cugetau și credeau că îngroapă pe un viu — cum cred toți oamenii, când moartea crudă și neașteptată răpește pe unul ce li-e drag. Dar ei tăceau, totul tăcea; și cerul roșu și amenințător se uita pe toate ferestrele, deasupra capului mulțimii. Când s'a început liturghia, solemn și simplu ca întotdeauna și când bătrânul diacon a început să cădiască înspre mulțime — toți au respirat mai în voe, se mai înveseliră, se simțiră mai ușurați. Unii își șoptiau; alții își schimbau cu zgomot picioarele; cei de pe lângă ușă eșiau pe afară să se mai odihnească și să fumeze o țigară. Fumau și vorbeau liniștiți de semănături, de seceta amenințătoare, de bogăție — deodată însă săriau speriați, de teamă să nu se întâmple ceva neobișnuit în lipsa lor din biserică, aruncau țigările și se întorceau făcându-și cu coatele loc prin mulțime. Se opriau; slujba curgea solemnă și simplă, bătrânul diacon tușia ușor înainte de

a începe să cânte și căuta cu ochii în mulțime pe cei ce șoșotiau, amenințându-i cu degetul. Acei cari au eșit afară către sfârșitul slujbei, au observat că deasupra pădurii, din partea soarelui, se ridica un nor ușor, ce negrea sub razele solare — și-și făcură voioși cruce. Intre ei era și Ivan Porfirici, palid și abătut; își făcu și el cruce la apariția nourului, lăsând ochii în jos. În scurta pauză ce urmă între liturghie și prohod, în timp ce părintele Vasile se îmbrăca în vestmintele cele negre de catifea, diaconul zise:

— Eh! Ar fi fost bine să-l fi pus în ghiață — că strașnic mai miroase! Dar de unde să o iei? După mine, pentru astfel de cazuri ar trebui să fie la biserică, — spuneți episcopului...

— Da'ce, miroase? — întrebă popa slăbit și fără să se întoarcă.

— Cum, Sfinției Voastre nu vă miroase? Ce fel de nas aveți? Eu nu mai pot. Acum în vreme de vară nici într'o săptămână nu ești în stare să gonești putoarea asta.

Uite că și barba miroase, zău...

Și el își duse la nas vârful bărbii albe, o miroși și încheie:

— Ce e și omul, zău!...

Prohodul începu și o tăcere nouă și grea apăsă mulțimea, țintuind pe fiecare la locul său, despărțind pe oameni unul de altul și făcându-i pradă unei așteptări înfricoșate. Bă-

trânul cântăreț citia. Înaintea lui vedea moartea acelui ce acum înspăimântase pe toți; își aduse aminte de bulgărele de pământ ce-i căzuse la picioare, de tufa de stejar, care își clătina frunzele — în vreme ce cuvintele cunoscute îi veniau curgător pe buze și răsunau dureros. Se gândia apoi cu tristețe la popă, fiindcă în clipele acestea, din toată mulțimea asta el singur mai iubia pe părintele Vasile, cu o dragoste fierbinte, simțindu-se cu inima foarte aproape de el.

... — Totul e fum și vânăre de vânt, iar viața e umbră și vis: așa se zbate tot pământeanul, cum spune Scriptura și când crezi că ai cuprins lumea, te pogori în mormânt, împăratul ca și cel sărac. Odihnește pe adormitul robul Tău, Doamne Iisuse Hristoase, unule iubitorule de oameni... În biserică pătrundea întunericul albăstriu al zilei pe sfârșite și toți simțiau asta, însă fără să observe cu ochiul. Numai acei cari priviau la frunzele copacului, au văzut cum de afară se ridică ceva negru, că se uită în biserică cu un ochiu de mort, apoi se ridică mai sus, către cruce.

... — Unde e liniștea lumească; unde sunt gândurile celor din urmă; unde este aurul și argintul; unde este mulțimea robilor și unde 's bogățiile, — totul e praf, totul e cenușă, totul e umbră, totul e fum și vânăre de vânt... — Iar cuvintele acestea ce închideau în ele a-

tăta desnădejde, tremurau pe buzele lui bătrâne.

Acum toți au observat întunericul ce creștea și se întoarseră către ferestre. În dosul copacului, cerul era negru și frunzele-i late abia străluceau; deveniseră palide și nu mai era în ele nimic prietenesc și liniștit. S'au uitat oamenii, unul la altul, căutând liniște, dar toate fețele erau posomorâte, toate fețele erau palide și străine. Se părea că tot întunericul, ce revărsa continuu prin ferestre, este absorbit de acest sicriu nemișcat, de preotul acesta negru și înalt, dar căruia i se putea distinge mai ales nebuloasa neagră în care era învăluit. Hotărâte și energice erau toate mișcărilor lui și negreala vestmintelor părea lumină, între fețele întunecoase și ferestrele înalte pe unde năvălia întunericul. După câțva timp o șovăială neînțeleasă îl cuprinse: el răria pașii și scoțând gâtul înainte, se uita mirat la mulțime, ca și cum ar fi fost ceva neașteptat mulțimea asta mută din biserică, pe care se obișnuise să o vadă goală, așa cum era când venia să se roage singur; apoi, uita mulțimea, uita că el slujește și intra repede în altar. Parcă se dubla ceva în el, parcă aștepta un cuvânt arzător, sau un simțimânt puternic și hotărîtor, — dar el nu venia.

...— Plâng și suspin, când mă gândesc la moarte și că voi zace în mormânt; frumusețea noastră cea duple asemănarea lui Dum-

nezeu, cel fără slavă, fără frumusețe și neavând chip. O, minune! Ce este această taină mare; o, toți vom cădea în putreziciune; ne vom supune morții, după porunca Domnului...

În mijlocul întunericului, ardeau făclii luminoase ca în amurg, aruncând pe fețe pete roșii și marcând cu umbre puternice, această trecere neobservată dela zi la noapte. Simți și părintele Vasile întunericul, dar fără să-l înțeleagă; lui i se părea că e în una din acele dimineți de iarnă, când rămânea singur cu Dumnezeu și când se simția cuprins de un sentiment nelămurit ce-i da avânt și aripi ca unei pasări, ca să zboare cu iuteală de săgeată către țintă. Și s'a cutremurat deodată ca orbul ce începe să vadă câte puțin. Mulțimea de gânduri fără legătură, se opri din goana năstrușnică; sentimentele confuze ce-l zbuciumau se opriră, — au încremenit toate — apoi veni un moment când se simți într'o pustietate strașnică, urmată de o cădere fulgerătoare asemenea morții, — și simți cum se mișcase ceva în piept, voluptos și plăcut. Inima care i se oprise un moment, începu să-i bată cu furie. El se stăpânea deplin acum. E el! Se simția el, puternic și de neînvins, cuprins de un sentiment ce poruncia vieții și morții; el poruncia munților: mutați-vă din loc! și iată că munții bătrâni și supărăcioși se mutau. Bucurie, bucurie!...

El se uită la sicriu, la biserică, la oameni

și înțelese totul, înțelese totul cu acel minunat spirit de pătrundere în adâncul lucrurilor, pe care îl ai numai în vis și care dispare odată cu cele dintâi raze ale soarelui. Iată adevărul! Iată enigma cea nepătrunsă! O, bucurie, bucurie, bucurie!...

El răsese tare și răgușit — dar văzând fața speriată a diaconului, care ridicase degetul, văzând spetele îngrămădite ale oamenilor cari auzind hohotele lui, se dădeau repede înapoi, ca viermii, — își strânse gura, ca un școlar vinovat.

— Nu o să mai râd! — murmură el către diacon, dar o bucurie nebună țâșni ca focul din porii feții lui. Și începu să plângă, acoperindu-și fața cu mâinele.

— Uite picături! Ia niște picături părinte Vasile! — îi șopti pierdut la ureche, diaconul, dar îndată exclamă cu durere: — Ah, Doamne și tocmai acum! Ascultați părinte Vasile?...

Popa își ridică puțin câte puțin mâinele de pe față și se uită prelung la diacon, care tresări și se dădu la o parte în vârful degetelor, pipăind cu grabă ușa.

...— Veniți fraților să dăm mortului sărutarea cea mai depe urmă, mulțumind Domnului, că azi își părăsește rudele, pentru a merge în mormânt...

Cu sfinții odihnește Hristoase Dumnezeuule pre robul Tău, acolo unde nu este durere,

nici intristare nici suspin, ci viață fără de sfârșit...

În mulțime, mișcare. Unii eșiau încet afară fără să schimbe vreun cuvânt cu cei rămași și din ce în ce se făcea tot mai gol în biserica întunecoasă. Numai lângă sicriul negru se împingeau oamenii tăcuți, făcându-și cruce și sărutând ceva groaznic și scârbos, dându-se apoi posomorâți la oparte. Veni rândul văduvei să-și ia rămas bun dela răposat. Acum abia crezu că e mort și simți mirosul, — dar ochii îi erau închiși ca să nu-i mai curgă lacrimile și nu mai era în stare să scoată nici un sunet. Copiii o priviau; — patru perechi de ochi cumiști și liniștiți.

Ei observară că diaconul își făcea grăbit loc prin mulțime și că părintele Vasile sta pe amvon și se uita. Acelora cari l-au văzut în clipa aceea, li s'a întipărit pentru totdeauna în minte chipul său ciudat. Se ținea cu mâinele de grilaj cu atâta putere, încât vârful degetelor i se înalbiau ca la un mort, scoțând gâtul înainte și aplecându-se cu trupul peste grilaj, el își aținti privirile în spre locul unde erau văduva și copiii. Și curios: parcă îl desfăta nenorocirea ei fără margini, — așa de veselă și de obraznică era privirea lui.

...— Ce despărțire, o fraților, ce plângere, ce suspine în acest ceas; veniți de dați sărutare celui care a fost între voi și care acum e în sicriu și se va acoperi cu țărână, întru întuneric

va sălășlui, cu morții va fi înmormântat și de rude și prieteni va fi despărțit. Pe el...

— Dar te oprește, nebunule! — răsună de pe amvon o voce puternică. — Au, nu vezi, că aicea morți nu sunt?...

Și în clipa asta se săvârși acel ceva nebun și de nedescris, ce era așteptat cu atâta înfrigurare de toți. Părintele Vasile se dădu jos cu zgomot și investmântat în negru cum era, se îndreptă către sicriul care aștepta tăcut. Se opri, ridică poruncitor mâna dreaptă în sus și vorbi trupului ce intrase în putreziciune:

— Ție îți zic, scoală-te!...

În biserică se făcu o învălmășeală de nedescris; se auziau țipete și răcnete și zgomote ca într'un flagel premergător morții. În panica asta, toți se repeziră la ușă și se prefăcură într'o turmă turbată; se agățau unul de altul amenințau cu dinții, se împingeau și zbierau. Eșiau încet de tot pe ușă, ca apa dintr'o garafă răsturnată. Înăuntru au rămas numai: cântărețul care scăpă cartea din mână, văduva cu copiii și Ivan Porfirici. Acesta din urmă se uita la popă — dar deodată tresări și se aruncă în urma mulțimii, scoțând strigăte de spaimă.

Zâmbind cu bunătate și compătimire, de necredința și spaima lor, strălucind de puterea unei credinți nemărginite, părintele Vasile repetă a doua oară, cu o simplitate triumfătoare:

— Ție îți zic, scoală-te!...

Dar mortul rămase nemișcat și gura lui încheștată ținea o taină veșnică. Urmară câteva momente de liniște. Nici un sunet nu se mai auzia în biserica goală. Apoi răsunară niște pași: era văduva care se ducea cu copiii. După ei eși și cântărețul, se opri o clipă în prag, frângându-și mâinile, apoi din nou liniște. „Așa e mai bine: nu trebuie să se scoale fați de nevastă și copii, se gândi părintele Vasile și spuse pentru a treia și ultima dată, încet, dar poruncitor:

— Semeon! Tie îți zic, scoală-te!...

Iși lăsă încet mâna și așteptă. Pe sub zid se auzi un zgomot de pași, cari păreau atât de aproape, încât el crezu că vine din sicriu. Și aștepta. Pași se auziră mai aproape, trecură pe sub fereastră, pierzându-se în noapte, Liniște și un oftat prelung. Cine a oftat? El se plecă deasupra sicriului și căută pe fața umflată a mortului, semne de viață; porunci ochilor: „Deschideți-vă!” — se plecă mai aproape, tot mai aproape, se apucă cu mâinile de marginile ascuțite ale sicriului, se atinse aproape de buzele vinele și-i suflă duhul vieții, — dar trupul îi răspunse cu o duhoare grea de mort...

Apoi tăcând se dădu la o parte — și în câteva clipe văzu și înțelese totul. Simți mirosul cadavrului; înțelese că lumea a fugit de teamă și că în biserică rămăsese numai el și mortul: văzu pe fereastră că afară e întuneric,

dar nu pricepu de ce și se întoarse. Iși aminti apoi de ceva strașnic de îndepărtat, de un surâs de primăvară, pe care l-a auzit cândva dar care a murit. Iși aminti de furtuna viscolului, de clopot și de noapte; apoi de masca nemișcată a idiotului și de refrenul întunericii:

— Sunt doi, sunt doi, sunt doi...
 Și totul pieri din nou. Din ochii lui strânși, țâșni o lumină glacială; trupul slab se umplu de o putere și de o tărie de fier. Ascunzându-și ochii în arcada sprâncenelor, el vorbi liniștit, liniștit, — încet, încet, parcă se teme să nu treziască pe cineva:

— De ce vrei să mă amăgești?...

Și tăcu, lăsând ochii în jos, așteptând un răspuns. Apoi vorbi din nou, încet, încet, cu sarcasmul acela al furtunii, ce stăpânește toată natura, ce e stăpână peste ființe și adie nepăsătoare prin aer.

— Atunci, zadarnică a fost credința mea. De ce mi-ai mai dat iubirea de oameni și mila — ca să-ți răzi de mine?

— De ce m'ai ținut o viață întreagă captiv, sclav încătușat? Nici un gând liber! Nici un sentiment! Nici o lacrimă! Totul ți-a fost închinat ție... Tu ai fost în viață pentru mine, marea năzuință! Arată-mi-te în sfârșit, — aștept!

Și într-o poziție de mândrie lumilită, el aștepta răspunsul izbăvitor, — singur înaintea

sicriului negru, singur înaintea feței mărețe și necuprinse a liniștei. Singur. Ca tășuri nemîșcate se înfigea în întineric flacăra lumînărilor și undeva, departe, viscolul cânta îndepărtându-se: ei sunt doi, — ei sunt doi... Apoi, liniște.

— De ce nu vrei? — întrebă el încet și cu umilință, dar deodată începu să strige, cu o voce sălbatică, bulbucând ochii, dând feței acea sinceritate strașnică, pe care o au nebunii și cei ce dorm adânc. Striga, acoperind liniștea lugubră și groaza ultimă a unui suflet care moare.

— Trebuie să te arăți! Dă-i viață! Ia o alta, dar dă-o pe a lui! Eu te rog!

Și adresându-se trupului, îi zise plin de mânie și scârbă:

— Tu! Roagă-te de el! Roagă-te de el! Apoi strigă răgușit, ca un nebun:

— Lui nu-i trebuie raiu. Uite copiii lui. Ei îi vor striga: tată! Iar el va spune: ia de pe capul meu coroana cerească, căci acolo — copiii mei sunt acoperiți cu rușine. Are s'o spuie! Vei vedea!...

Zgudui cu mânie sicriul negru și greu, strigând:

— Dar spune odată, carne blestemată!...

Și privi mirat, — dându-se cu groază îndărăt, întinzând mâinile ca să se apere. În sicriu nu mai era Semeon. Acolo zăcea idiotul. Apucând cu degetele-i de fiară marginile

sicriului, ridicând puțin capul diform, el se uita la popă cu ochii întredeschiși — și în jurul nărilor, în jurul gurii mari, se sleise un răs sinistru. Tăcea și se uita, ridicându-se încet din sicriu — nespus de groaznic, în contopirea neînțeleasă a vieții veșnice și a morții veșnice.

— Inapoi! — strigă părintele Vasile, iar capul lui se făcuse mare, din cauza părului ce se ridicase măciucă. — Inapoi!..

Și iarăși corpul nemișcat, apăru în sicriu. Apoi din nou idiotul. Și astfel, într'un joc monstru, se dubla masa aceia de carne ce intrase în putrefacție. În sfârșit el strigă răgușit și plin de o mânie sălbatică:

— Vrei să mă sperii? Atunci iată...

Ultimele cuvinte nu s'au mai auzit. Și deodată, aprinzându-se de o lumină orbitoare, masca nemișcată a feții se desfăcu până la urechi și un hohot asemenea tunetului, răsună în biserica liniștită. Tună, roase bolțile de piatră, aruncă pietrele și cu un zgomot infernal învălui pe omul singuratic. Părintele Vasile deschise ochii mari, ridică capul sus și văzu: totul se prăbușea. Încet și greoiu, se apropiau zidurile unul de altul, bolțile se lăsau în jos, turla înaltă se năruia fără zgomot, podeala se clătina, lumea se dărâma și se zguduia din temelii ei.

Atunci zbierând, înfricoșat el fugi spre ușă. Dar negăsind-o, se zbătu, se agăță de pereți,

de colțurile ascuțite de piatră și începu să țipe. Ușa se deschise pe neașteptate și el căzu jos, dar se ridică repede și se simți apucat de niște mâini tremurânde și tari, cari cuprinzându-l îl țineau strâns. El se zbatu, și pănă, scoase o mână și lovi puternic peste cap pe cântărețul care încerca să-l reție și udându-l cu picioarele în trupul căzut, sări afară.

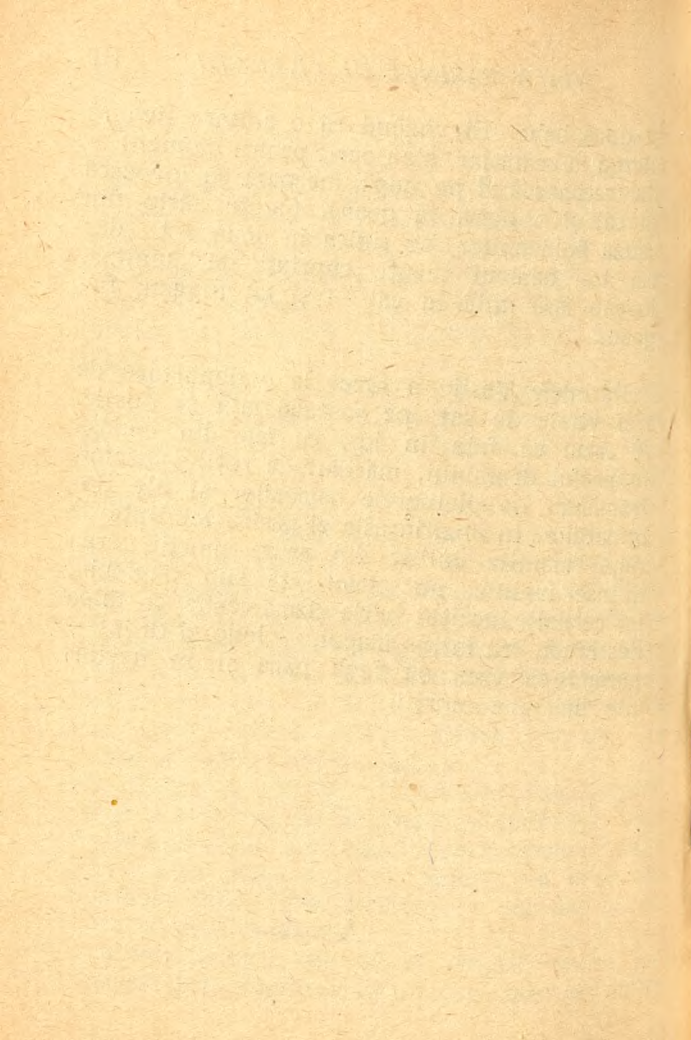
Cerul era încins cu foc. Pe întinsul lui se agoneau nouri mari, cari cădeau apoi pe pământ, zguduindu-l din temelii. De acolo, din haosul acela de foc, venea un hohot asemenea tunetului, plesnituri și zbieretele unei veselii bachice. Către apus, tot se mai vedea o margine albastră și el se îndrepta către dânsa. Picioarele îi se împleteceau în anteriorul lung și căzu rostogolindu-se pe pământ; dar se sculă îndată plin de groază și sânge și o duă, iarăși la fugă. Pe sulți, țipenie de om, — pe lângă casele fel și nici la ferestre nu se arăta nimeni, nici o ființă vie: nici un animal măcar, nici o pasăre.

„Toți au murit!” — îi veni ultimul gând. Eși din sat pe drumul mare și bătătorit. Deasupra capului său, nouri negri arunca înainte trei fășii lungi ca trei ghiare; din urmașii lui cineva răcni înspăimântat — iar lumea se prăbușea din temelii. Hât de departe, ajunsese o căruță, ce se întorcea din Znamensk și în care erau un mușic

și două babe. Ei văzând că o arătare neagră alerga în urma lor, s’au oprit pentru moment — dar recunoscând pe popă, începură să lovească în cal și o luară la goană. Căruța săria din cauza bolovanilor, se ridica în două roți, dar cei trei oameni tăcuți, cuprinși de spaimă, loveau fără milă în cal — și tot fugeau, fugeau...

Părintele Vasile a căzut la o depărtare de trei verste de sat, pe șoseaua lată și pustie. A căzut cu fața în jos, cu fața lui osoasă în praful drumului, măcinat de roțile carelor, frământat de picioarele oamenilor și ale dobitoacelor. În poziția asta el păstra tendințe de fugă: mâinile palide din cauza morții, erau întinse înainte, un picior era sub trunchiu, iar celălalt, încălțat într’o cizmă veche cu talpa desfăcută, era întins înapoi, — lung și drept — părând că vrea să fugă până și în neclintita liniște a morții.

APARUT :

- M. Sadoveanu: *Edictul Balcanic*.
- I. Agârbiceanu: *Diavolul*.
- P. I. Jouve: *Spitalul*.
- Gérard de Nerval: *Mâna vrăjită*
- Oscar Wilde: *Crima Lordului Arthur Savile*
- A. de Herz: *Şeful Gării*.
- Gleb Uspenski: *Lăcustele*.
- Gala Galaction: *Toamne de Odinioară*.
- Edgar Poe: *Fantezii humoristice*.
- Remy de Gourmont: *Secretul lui Don Juan*.
- Gh. Brăescu: *Nuvela*.
- G. Galaction: *Viaţa lui M. Eminescu*.
- H. de Balzac: *Adio*.
- Albert Samain: *Xanthis sau vitrina sentimentală*.
- H. Sanielevici: *La Montmorency*.
- Blasco Ibanez: *Imprumutul Răposatei*.
- Anatole France: *Domnişoara Roxana*.
- Anton Bacalbaşa: *Din viaţa militară*.
- Stefan Petică: *Poeme*.
- Bojena Niemţova: *Zina apelor*.
- Ion Dongoroz: *Surpriză...*
- Sandu Teleajen: *Poveştile lui Hinu Ion*.
- Jach London: *Omul cu obrăsu încrustat*.
- I. Ciocârlan: *Flămânsii*.
- Eug. Boureanu: *Lupii*.
- J.-H. Rosny: *O sărutare*.
- Al. Ciura: *Homunculus*.
- Leon Tolstoi: *Viaţa mea*.
- N. Batzaria: *Prima turcoaie*.
- J. Jaurès: *Patru ouăntări*.
- Hanns Heinz Ewers: *Păisjenul*.
- Goethe: *Faust*.
- Ioan Petrovici: *Amintirile unui băiat de familie*.
- Thomas Mann: *Tristan*.
- Natalia Negru: *Amsoana*.
36. — Joseph Conrad: *Laguna*.
37. — I. Vinea: *Descântecul*.
38. — Anatole France: *Crainquebille*.
39. — Holger Drachman: *Povestiri din Danemarca*.
40. — H. Sanielevici: *În tren*.
41. — Henri de Régnier: *Secretul Contesei Barbara*.
42. — I. Agârbiceanu: *Singurătate*.
43. — G. Brandes: *Balzac şi Stendhal*.
44. — N. Davidescu: *Crima din strada Noptii*.
45. — Guy de Maupassant: *Livada de măslini*.
46. — Septimiu Popa: *Sărutul cel mai dulce*.
47. — J. H. Fabre: *Din minunile instinctului la insecte*.
48. — W. A. Hofman: *O mireasă la loterie*.
49. — D. N. Teodorescu: *Radeş*.
50. — Lazăr O. Lazarevici: *Werther*.
51. — Adrian Pascu: *Domnul Şef*.
- 52-53. — Georg Bernard Shaw: *Profesiunea D-nei Warren*.
- 54-55. — V. Purişkevici: *Cum am ucis pe Rasputin*.
56. — Octave Mirbeau: *Nebuna*.
57. — Voltaire: *Plăpămarul chior şi Taurul alb*.
58. — George Mihail Zamfirescu: *Gazda eu ochii umezi*.
59. — Anatole France: *Către timpuri mai bune*.
60. — Heinrich Mann: *Nevinovata*.
61. — I. Neagu-Negulescu: *Clacă şi robie*.
62. — Georges Duhamel: *Odaia ceasornicului*.
63. — Jens-Peter Jacobsen: *O împuşcătură în ceată*.
64. — Şaimon Alechem: *Un şaizeci şi şasă...*
65. — Luigi Pirandello: *Livretul Roşu*.
66. — H. Sanielevici: *Familia Lowton*.
- 67-68. — Leonid Andreev: *Viaţa Părintelui Vasile Fiveischi*.

